

SIGNUM

SUOMEN TIETEELLINEN KIRJASTOSEURA

AVOIMELLA OTTEELLA

Kirjaston podcast esittelee avointa tutkimusta kuulijoille

AVOIMEN TIETEEN TALVIPÄIVÄT

Vaikuttavaa vuorovaikutusta

HELSINGIN YLIOPISTON KIRJASTO

Ensimmäiset kymmenen vuotta
menivät vauhdilla

IFLA ILDS 2022

Kaukopalvelua ja aineistojen
yhteiskäyttöä Qatarissa

Julkaisija

Suomen tieteellinen kirjastoseura
(STKS)
stks.fi

Signum verkossa

<http://journal.fi/signum>

Puheenjohtaja

Anne Lehto

Tiedekirjasto Tritonia

Vaasan yliopisto

anne.lehto@uwasa.fi

Puh. 029 449 8500

Sihteeri

Tuula Hurskainen

Suomen ympäristökeskus /

Avoin tiede

Latokartanonkaari 11

00790 Helsinki

tuula.hurskainen@syke.fi

Puh. 0295 251 191, 0400 148 862

Signumin päätoimittaja

Mika Holopainen

mika.holopainen@helsinki.fi

Toimitussihteeri

Minna Marjamaa

minna.marjamaa@laurea.fi

Kannet, ulkoasu ja taitto

Petri Fills

mail@petrills.com

eISSN 2242-9468

SIGNUM

1/2023

Tässä numerossa

Toivottava tulevaisuus ja miten siihen päästäisiin.....	3
Yhdessä kohti sujuvaa hybridityöskentelyä ja digitaalisia järjestelmiä: STKS:n toiminta vuonna 2022.....	4
Kirjastotyön muutokset ja haasteet mietityttävät – esittelyssä STKS:n hallituksen uudet jäsenet.....	8
Palveluympäristö muuttuu, asiakkaat pysyvät: STKS:n asiakaspalvelutyöryhmän esittely.....	10
Vaikuttavaa vuorovaikutusta - Avoimen tieteen talvipäivät 2022.....	12
Ammattilehtien artikkelit esiin - metadatatyhteistyötä kaivataan!.....	16
Helsingin yliopiston kirjasto avoimena oppimisympäristönä.....	22
Avoimella otteella tieteen puolesta.....	27
Kaukopalvelua ja aineistojen yhteiskäyttöä: IFLA ILDS -konferenssin kuulumisia.....	32
Kuinka Signum toimii verkkolehtenä? Ensimmäisen vuoden tilastotarkastelu.....	36
Vesa Suominen in memoriam.....	42
Aineistot avoimiksi yhteiskuntatieteissä - mutta mistä käyttäjät?.....	45
Uutisia lyhyesti.....	46

SUOMEN TIEDELLINEN KIRJASTOSEURA

FINLANDS VETENSKAPLIGA BIBLIOTEKSSAMFUND THE FINNISH RESEARCH LIBRARY ASSOCIATION

TOIVOTTAVA TULEVAISUUS JA MITEN SIIHEN PÄÄSTÄISIIN

Viime syksynä Suomen tieteellisen kirjastoseuran kaksi työryhmää järjestivät yhteistyössä kaikille avoimen tulevaisuustyöpajan. Etäyhteydellä toteutettu työpaja eteni SITRAn kehittämän konseptin mukaisesti. Tavoitteena oli lisätä kykyä kuvitella erilaisia tulevaisuuksia sekä ideoida toimenpiteitä toivotun tulevaisuuden toteutumiseksi. Työpajassa hahmoteltiin tulevaisuutta vuonna 2050, joten osallistujilla oli mahdollisuus irtautua kunnolla nykyhetkestä ja käyttää mielikuvitusta varsin etäiseltä tuntuvan tulevaisuuden visioimiseen.

Millainen olisi toivottava tulevaisuus oman työmme kannalta ja miten siihen päästäisiin? Viime vuosien isot kriisit sekä teknologisen murroksen vaikutukset työelämään ovat vaikeuttaneet tulevaisuuden hahmottelua eri aloilla. Horisontti on monin paikoin sumuinen, niinpä jo vuosi 2030 saattaa tuntua melko kaukaiselta. Tekoälyn avulla tuotetut uusimmat sovellukset haastavat miettimään millaisia vaikutuksia uudella teknologialla on jo nyt omaan työhömmä ja toimintaympäristöömme – ja millaisia vaikutukset voisivat kenties olla pidemmällä aikavälillä. Haastavaa on myös arvioida, miten avoin tiede eri vaikutuksineen tulee jatkossa muuttamaan tieteellisissä kirjastoissa tehtävää työtä.

Vaikka tulevaisuutta on vaikeaa tai mahdotonta ennustaa, on osaamistarpeiden ennakoiminen ja osaamisen kehittäminen tullut yhä tärkeämmäksi. Samoin osaamisen jakaminen ja laaja yhteistyö eri toimijoiden kesken. Optimistiseen tulevaisuuden näkymään voitaneen sisällyttää ainakin toimiva

ja tasavertainen yhteistyö erilaisissa – usein moniammatillisissa – tiimeissä ja hankkeissa, joissa kunkin yksilön osaaminen ja asiantuntemus tunnetaan ja sitä osataan hyödyntää tarkoituksenmukaisella tavalla. Tässä näkymässä tiimien jäsenet myös tukevat toisiaan ja kehittävät suunnitelmallisesti osaamistaan omien vahvuksiensa ja kiinnostuksensa mukaan.

Onko tuo hahmottelemani tulevaisuuden näkymä tieteellisten kirjastojen todellisuutta jo tällä hetkellä? Vai onko se todellisuutta osittain ja vain harvoille? Askelmerkkejä tulevaisuuteen voi pohtia vastauksista riippuen, luultavasti monenlaisia toimenpiteitä ja muutoksia tarvitaan.

*****

Tässä Signumin numerossa STKS:n toimintaa avataan useissa artikkeleissa. Anne Lehto ja Sinikka Luokkanen ovat kirjoittaneet katsauksen seuran toiminnasta vuonna 2022. Seuran hallituksen uudet jäsenet esitellään lyhyessä haastattelussa. Tässä numerossa käynnistyy myös sarja, jossa kerrotaan STKS:n työryhmien toiminnasta; ensimmäisenä esittelyvuoron saa asiakaspalvelutyöryhmä.

Muita aiheita ovat muun muassa Avoimen tieteen ja tutkimuksen talvipäivät, ammattilehtiartikkelien löytämisen haasteet, Helsingin yliopiston kirjastossa toteutettu Avoimella otteella -podcast sekä kaukopalvelun teemoihin keskittyvän IFLA IDLS -konferenssin kuulumiset.

Valaisevia ja innostavia lukuhetkiä Signumin parissa!

Mika Holopainen

Anne Lehto ja Sinikka Luokkanen

Yhdessä kohti sujuvaa hybridityöskentelyä ja digitaalisia järjestelmiä: STKS:n toiminta vuonna 2022

Vuosi 2022 oli STKS:n toiminnassa muutosten ja yllätysten aikaa: Puheenjohtaja, jäsenlehden Signumin päätoimittaja ja taloudenhoitaja vaihtuivat. Luotiin uusi strategia, Signum siirrettiin verkkoon ja otettiin käyttöön uutiskirje. Seura toimintatapa muuttui hybridityöskentelyksi ja sen mukaisesti järjestettiin kaksi webinaaria tai etätööpajaa. Jatkossa seura panostaa kouluttamiseen ja alan sisäiseen keskusteluun, tervetuloa mukaan!

Vuoden alussa seurassa tapahtui useita henkilövaihdoksia. Neljä vuotta seuran puheenjohtajana ansiokkaasti toiminut Päivi Kaiponen luovutti tehtävän seuraajalleen Anne Lehdolle. Myös Signumin päätoimittaja vaihtui, kun Mika Holopainen Helsingin yliopiston kirjastosta otti tehtävän vastaan. Syksyllä seuran taloudenhoitajana aloitti Mervi Kivirinta Diakonia-ammattikorkeakoulun kirjastosta. Uusien toimijoiden oli turvallista aloittaa seurassa, kun edelliset toimijat antoivat tukensa aloittaville. Hyväksi toimintamalliksi seuran hallitustyöskentelyssä todettu vanhan ja uuden hallituksen yhteinen kokous toteutettiin etäkokouksena tammikuussa.

Strategia uudistettiin

Ensimmäisiä tehtäviä uudella hallituksella toimintavuoden alussa oli seuran

strategian päivittäminen toimintakaudelle 2022–2026. Strategian päivitys toteutettiin hallituksen puheenjohtajan ja varapuheenjohtaja Sinikka Luokkanen johdolla. Työhön osallistettiin hallituksen lisäksi myös seuran työryhmiä ja jäseniä verkon kautta. Uudistettu strategia valmistui kevään aikana ja se hyväksyttiin seuran kevätkokouksessa.

Yllätysten aika

Toimintavuotta kuvasti STKS:n strategiaan tunnustettu ”yllätysten aika”. Venäjän helmikuussa aloittama hyökkäyssota Ukrainaan aktivoi monet kirjastoalan järjestöt ottamaan kantaa Ukrainan tukemiseksi. Myös STKS julkaisi kannanottonsa verkossa ja sosiaalisen median kanavillaan. Vuoden aikana näkyi vielä osin COVID-19 pandemian pitkittyminen. Seuran työryhmät eivät pystyneet järjestämään

koulutustilaisuuksia niin laajasti kuin olivat toimintaa suunnitellessaan arvioineet. Vaikutukset heijastuivat osaltaan seuran talouteen. Toimintavuonna talous pysyi kuitenkin lähes tasapainossa, kun myös toimintakulut pienenevät matkustamisen pysyessä edelleen matalalla tasolla.

Sujuvuutta etätyöskentelyyn

Pandemiavuodet ovat tuoneet esiin etätyöskentelyn mahdollisuudet, ja seuran toiminnassa korostuivat etäkokoukset ja -koulutukset. Työryhmien tarve lähitapaamisiin ja lähikoulutuksiin nousi kuitenkin esiin. Vuoden edetessä edellytykset lähitapaamisiin paranivat, ja niitä pystyttiin järjestämään loppuvuoden aikana jo hyvin.

Seuran hallitus kokoontui yksitoista kertaa. Kaikki kokoukset järjestettiin etänä. Seuran kevätkokous pidettiin 19. 5. 2022 ja syyskokous 29. 11. 2022. Molemmat kokoukset järjestettiin hybridinä siten, että suurin osa osallistui verkon välityksellä. Kokousten fyysiset kokouspaikat olivat tsv:n väistötilat keväällä ja Tieteiden talolla syksyllä. Syyskokouksessa valittiin seuran hallitukseen uusiksi jäseniksi Tuija Korhonen ja Marjo Kuusela Helsingin yliopiston kirjastosta, Jaana Latvanen Seinäjoen ammattikorkeakoulun kirjastosta sekä Henri Pitkänen Suomen ympäristökeskuksen Avoimen tieteen ryhmästä.

Seuran talouskehitykseen ovat merkittävästi vaikuttanut seminaaritulojen romahdus korona-aikana ja jäsenmäärän jo pidempään jatkunut loiva lasku. Taloutta tasapainotti kuitenkin merkittävä siirtyminen lähikokouksista etäkokouksiin sekä hallituksen että työryhmien kohdalla. Loppuvuonna luovuttiin seuran postilokero-osoitteen sekä talous- että käytännön syistä. tsv:n useiden muiden seurojen tapaan stks:n postiosoitteena käytetään puheenjohtajan työpaikan osoitetta.

Seuran taloutta tasapainotti merkittävä siirtyminen lähikokouksista etäkokouksiin.

Yhtenä, jo edellisen hallituksen päättämänä toimenä siirryttiin jäsenlehden Signumin osalta elektroniseen julkaisemiseen. Uudessa toimintamallissa kolme

lehden numeroa julkaistaan elektronisesti ja vain vuoden viimeinen numero toimitetaan jäsenistölle edelleen painettuna. Keväällä otettiin käyttöön Creamailer- uutiskirje, joka lisää Signumin verkossa julkaistujen numeroiden näkyvyyttä jäsenistölle.

Tieteiden Talon remontti valmistui syksyllä. Tieteiden talon remontin jälkeen osa aiemmista palveluista myös lakkautui ja mm. varastotilaa ei enää jatkossa ole tarjolla.

Jäsenkehitys

stks:n jäsenmäärä oli vuoden lopussa 413 jäsentä. Edellisenä vuonna jäsenmäärä oli 429, joten jäsenmäärä väheni vuoden 2022 aikana 3,7%. Jäsenmäärä on pienentynyt muun muassa alan elä-

köitymisten myötä. Seuran jäsenrekisteristä on myös viime vuosina poistettu sellaiset jäsenet, joiden jäsenmaksu on ollut maksamatta useamman vuoden.

Seuran vetovoimaisuutta kuvastaa se, että vuoden aikana saatiin myös useita uusia jäseniä seuraan. STKS on edelleen tieteellisten kirjastojen ja informaatioalan yhdistysten joukossa suuri toimija. Hallitus pohti vuoden aikana keinoja jäsenhankinnan edistämiseksi ja erityisesti alan opiskelijoiden kiinnostuksen herättämiseksi seuran toimintaan.

Vaikuttamista seuran yhteisellä äänellä alan kehitykseen

Seura laati pyynnöstä lausunnon eduskunnan sivistysvaliokunnalle liittyen HE 43/2022 teki-jänoikeuslain ja sähköisen viestinnän palveluista annetun lain muuttamisesta. TSV:n avoimen tieteen koordinaatiolle kommentoitiin useita avoimuuden osalinjauksia, jotka liittyivät avoimiin oppimis- ja opetuskäy-

täntöihin, kokooma- ja yksittäisteosten avoimuuteen sekä tutkimusmenetelmien avoimuuteen.

Uutta osaamista yhdessä

Koulutustoiminnallaan seura pyrkii tukemaan jäsenistöään muuttuvassa toimintaympäristössä sekä tuomaan uusia menetelmiä ja välineitä tieteellisten kirjastojen toiminnan ja palvelun kehittämiseen.

Vuoden aikana järjestettiin kaksi koulutusta, jotka molemmat toteutettiin webinaarina tai etätyöpajana:

- "Chatbot - totta vai tarinaa" -webinaari 11.5.
- STKS:n Tulevaisuustyöpaja 16.11.

Syksyn Tulevaisuustyöpaja oli kaikille ilmainen ja sitä markkinoitiin myös alan opiskelijoille. Tutkijapalveluiden ja Uuden teknologian työryhmien yhdessä järjestämässä työpajassa käytettiin Sitran Tulevaisuustajuus-menetelmää ja aineistoja. Kolmen tunnin pituinen työpaja onnistui hyvin verkkototeutuksena hyvän fasili-

Kuva 1: Sitrassa tuotetun Tulevaisuustajuus-mallin rakenne (Poussa ym. 2021, 32).

toinnin ansiosta. Työpajan tuloksia voidaan jatkossa hyödyntää myös seuran tulevaisuustyössä ja toiminnan kehittämisessä. Työpajassa käytetty menetelmä on oheismateriaaleineen avoimesti luettavissa verkossa.

Sitran Tulevaisuustaaajuus-malli tarjoaa joukon tavoitteellisia, innostavia ja oivalluttavia tulevaisuuden ennakkoinnin ja suunnittelun välineitä, jotka soveltuvat erinomaisesti myös tieteellisille kirjastoille – ja kaikille muutoksen tekijöille hyvässä seurassa. 💡

Kuva 2: Esimerkki Sitrassa tuotetun Tulevaisuustaaajuus-mallin materiaalista. "Kuvittele toivottava tulevaisuus" (Poussa ym. 2021, 33).

Lähteet:

POUSSA, L., LÄHDEMÄKI-PEKKINEN, J., IKÄHEIMO, H., & DUFVA, M. (2021). *Tulevaisuustaaajuus: Käsikirja työpajan vetäjälle : työpajamenetelmä toisenlaisten tulevaisuuksien rakentamiseen.*

Sitra. <https://www.sitra.fi/julkaisut/tulevaisuustaaajuus-kasikirja-tyopajan-vetajalle/>
Luettu 20. 2. 2023.

Suomen tieteellisen kirjastoseuran strategia 2022–2026.

https://www.stks.fi/wp-content/uploads/2022/06/STKS-strategia_2022.pdf
Luettu 20. 2. 2023.

Kirjoittajat:

ANNE LEHTO
Vaasan yliopisto
STKS:n pj. 2022–
anne.lehto@uwasa.fi
orcid.org/0000-0002-1040-1399

SINIKKA LUOKKANEN
Hämeen ammattikorkeakoulu
STKS:n varapj. 2020–2022
sinikka.luokkanen@hamk.fi

Kirjastotyön muutokset ja haasteet mietityttävät – esittelyssä STKS:n hallituksen uudet jäsenet

Jaana Latvanen

Kuva: Studio Street

Marjo Kuusela

Kuva: Marjo Kuusela

Suomen tieteellisen kirjastoseuran hallituksessa aloitti vuoden 2022 alussa neljä uutta jäsentä: Tuija Korhonen (Helsingin yliopiston kirjasto), Marjo Kuusela (Helsingin yliopiston kirjasto), Jaana Latvanen (Seinäjoen ammattikorkeakoulun kirjasto) ja Henri Pitkänen (Suomen ympäristökeskus, Avoim tiede). Tässä haastattelussa hallituksen uudet kasvot kertovat lyhyesti ajatuksiaan kirjastotyöstä ja siitä, kuinka haluaisivat vaikuttaa STKS:n toimintaan.

Mikä on parasta omassa työssäsi?

Tuija Korhonen (TK): ”Työssäni on parasta monipuoliset ja vaihtelevat asiantuntijatehtävät. Koko ajan saa oppia uusia asioita. Myös kannustavat kollegat, joilta saa tarvittaessa apua, ovat tärkeitä.”

Marjo Kuusela (MK): ”Pidän siitä, että työni liittyy tutkimuksen, opetuksen ja opiskelun tukemiseen monella eri tavalla, esimerkiksi julkaisemisen tuen tai aineistojen hankinnan kautta. Työni on monipuolista ja jatkuvaa oppimista, mikä on minulle tärkeää. Työni on myös sopiva sekoitus itsenäistä puurtamista ja yhdessä tekemistä.”

Jaana Latvanen (JL): ”Työni on vaihtelevaa, monipuolista ja sopivasti haastavaa. Ihan parasta on se, että saan tehdä töitä osaavien kollegoiden kanssa niin oman kirjaston tiimissä, omassa korkeakoulussa kuin erilaisissa kirjastoalan verkostoissakin.”

Henri Pitkänen (HP): ”Työ on jatkuvasti innostavaa. Tunnen tekeväni tärkeää työtä innostavien kollegoiden kanssa.”

Miten haluat vaikuttaa STKS:n toimintaan hallituksen jäsenenä?

TK: ”Haluan olla vaikuttamassa siihen, että STKS säilyy tärkeänä koulutusten järjestäjänä kirjastoalalla. Tässä on hyvä miettiä myös yhteistyökuvioita kansallisesti ja kansainvälisesti.”

MK: ”Olen ensimmäistä kertaa hallituksen jäsenenä ja haluan tuoda työskentelyyn ja keskusteluun ison yliopistokirjaston aiheita ja arjen kokemuksia, trendejä ja lähitulevaisuuden näkymiä: niitä on niin kovin monenlaisia ja uskon, että tästä sammosta löytyy yhtymäkohtia kaikkien tieteellisissä kirjastoissa työskentelevien arkeen – ja miksei juhlaankin.”

JL: ”On hienoa, että on olemassa foorumi, joka yhdistää tieteellisen kirjasto-sektorin eri toimijoita ja jonka kautta voi edistää eri sektoreiden välistä vuoropuhelua ja osaamisen jakamista. Toivon, että voin omalta osaltani vaikuttaa STKS:n tunnettuuden lisäämiseen ja siihen, että STKS säilyy elinvoimaisena.”

HP: ”Tuon vastavalmistuneena ja nuorena toimijana uusia ajatuksia hallituksen toimintaan.”

Mistä tieteellisissä kirjastoissa pitäisi puhua juuri nyt?

TK: ”Tekoälyn mahdollisuuksiin ja uhkiin on tartuttava aktiivisesti. Miten tämä vaikuttaa muun muassa tiedonhankinnan opetukseen? Mikä on tieteellisten kirjastojen rooli avoimen tai vastuullisen tieteen edistämisessä? Miten viestitään kirjaston muutuneesta roolista alan opiskelijoille ja suurelle yleisölle, joilla taitaa edelleen olla käsitys hyssyttelevästä kirjastotädistä. Tieteellisten kirjastojen merkitys on vahvistunut opetuksen ja tutkimuksen tuen kumppanina.”

MK: ”Työ ja toimenkuvat ovat muuttuneet paljon viime vuosien aikana tieteellisissä kirjastoissa: julkaisemisen tukeminen eri muodoissaan, esimerkiksi aineistojen saatavuuden erilaiset

mallit sekä aineistohallinnan palvelut (datatuki). Miten uudet tehtävät ja niihin vaadittava osaaminen otetaan haltuun? Lisäksi pitäisi puhua osaamisen kehittämisestä arjessa, matalan kynnyksen verkostoista – niin kansallisista kuin kansainvälisistä – ja toistemme tukemisesta ja osaamisen jakamisesta.”

JL: ”Strategiselle suunnittelulle ja ennakoinnin osaamiselle on suuri tarve. Toimintaympäristössä on lukuisia asioita, jotka vaikuttavat oleellisesti kirjastoihin, esimerkiksi digivisio, tekoäly, korkeakouluopiskelun yhä monimuotoistuvat muodot ja monimuotoistuvat oppijat, oppimisvaikeuksien lisääntyminen, avoin tiede ja tutkimus sekä kustannuspaineet. Miten kirjastot säilyttävät muuttuvassa toimintaympäristössä vetovoimaisuutensa? Miten osaaminen ja resurssit varmistetaan ja mitä entistä jätetään pois, jotta uutta voi tulla tilalle?”

HP: ”Uusista työkaluista ja toimintatavoista.”

Tuija Korhonen
Kuva: Jussi Männistö

Henri Pitkänen
Kuva: Henri Pitkänen

Virpi Kultanen ja Tytti Leppänen sekä muu asiakaspalvelutyöryhmä

PALVELUYMPÄRISTÖ MUUTTUU, ASIAKKAAT PYSYVÄT: STKS:n asiakaspalvelutyöryhmän esittely

STKS:n asiakaspalvelutyöryhmä on aktiivinen porukka, jossa on maantieteellisesti laaja edustus erilaisista kirjastoista. Työryhmässämme on avoin, keskusteleva ja rento tekemisen meininki! Ennen koronaa järjestimme joka syksy Helsingin kirjamesuviikolla jonkinlaiseksi brändiksi muodostuneen asiakaspalveluaiheisen seminaarin Tieteiden talolla. Tänä vuonna pääsemme toivottavasti jatkamaan liveseminaariperinnettämme – merkatkaahan siis jo kalentereihinne torstai 26. 10. 2023!

Työryhmässä ollaan kiinnostuneita kaikesta kirjastojen asiakaspalveluun vaikuttavasta – ja näitä trendejä ja muutoksiahan on riittänyt viime vuosina. Korona-aika ei ainakaan keventänyt muutosten vyöryä. Tuntuu, että asiakaspalvelussa ainoa pysyvät asia on muutos ja tietysti asiakkaat, joko

ruudun takana tai kasvotusten. Työryhmässä seurataan aktiivisesti näitä ilmiöitä, vaihdetaan kuulumisia kirjastokentältä ja käydään mahdollisuuksien mukaan myös tutustumassa kiinnostaviin ja ajankohtaisiin kirjastoihin koulusten yhteydessä.

Seminaareja vuodesta 2007

Palveluympäristön muutokset ovat näkyneet myös työryhmän järjestämissä seminaareissa, joista ensimmäinen näki päivänvalon lokakuussa 2007. Seminaari on jäänyt pitämättä ainoastaan vuosina 2020 ja 2022; ensimmäiseen kertaan syynä korona ja toiseen uusien jäsenten hankintaan keskittyminen.

Vuosien varrella seminaarien aiheina ovat olleet esimerkiksi asiakaspalvelijana kehittyminen, henkilöstövaihto, kansainvälistyminen, muutoksen johtaminen ja siihen suhtautuminen,

STKS:n asiakaspalvelutyöryhmä tutustumassa Eduskunnan kirjastoon 2017, jota esitteli Eduskunnan kirjaston johtaja Antti Virrankoski (vas.). Kuvassa työryhmän jäsenistä Kimmo Laine (2. vas.), Heli Muhonen, Virpi Kultanen, Elena Svahn, Jonna Lahti ja Rasmus Rantala. Kuvaaja: Raila Salminen.

palvelumuotoilu sekä korkeakoulu-kirjastojen tulevaisuus.

Yleisen pohdinnan ja taustoittamisen rinnalla seminaareissa on aina ollut mukana myös konkreettisia esimerkkejä ajankohtaisista aiheista. Kymmenen vuotta sitten pohdittiin, kuinka edistää e-kirjojen käyttöä ja miten hyödyntää Twitteriä, Facebookia ja muita sosiaalisen median välineitä. Nyttemmin on nähty, miten etäläsnäolorobotti toimii, mietitty kirjastojen äänimaailmaa ja työhyvinvointia sekä sitä, kuinka hyödyntää asiakaspalautetta toiminnassa.

Tällä hetkellä kirjastojen asiakaspalveluun vaikuttavat esimerkiksi tilamuu- tokset, joita on meneillään monissa eri korkeakouluissa. On kiinnostavaa seurata, millaisia erilaisia ratkaisuja piene- nevissä kirjastotiloissa keksitään, kun kokoelmille täytyy jättää tilaa, mutta asiakkaiden käyttöön tarkoitettuja ti- loja kaivataan yhä enemmän. Tilojen erilaiset äänitasot ja kalustus ovat myös pohdinnassa useissa kirjastoissa. Tek- nologisten ratkaisujen lisääntyminen vaikuttaa myös asiakaspalvelutyöhön ja työryhmä seuraa mielenkiinnolla, millaisia erilaisia ratkaisuja tällä saral- la syntyykään. ❖

Työryhmäläisiä auditoriossa 2016 Sami Mäkinen (vas.), Anita Laamanen, Tytti Leppänen ja Raila Salminen. Kuvaaja: Heli Muhonen.

Työryhmän jäsenet helmikuussa 2023:

- Tuomas Gustavsson, LM Tietopalvelut Oy
- Virpi Kultanen, Varsinais-Suomen hyvinvointialue
- Tytti Leppänen, Avoimen tiedon keskus, kirjasto, Jyväskylän yliopisto
- Päivi Letonsaari, Turun yliopiston kirjasto
- Heli Muhonen, Kuopion kaupunginkirjasto
- Kirsti Mustalahti, Tiedekirjasto Tritonia, Vaasan yliopisto
- Rasmus Rantala, Åbo Akademin kirjasto
- Marko Rinne, Tampereen yliopiston kirjasto
- Raila Salminen, Avoimen tiedon keskus, kirjasto, Jyväskylän yliopisto
- Eerik Wirén, EBSCO
- Laura Järvinen, Tampereen yliopiston kirjasto

Kirjoittajat

VIRPI KULTANEN
Varsinais-Suomen hyvinvointialue/
Yliopistollinen sote-keskus
virpi.kultanen@stks.fi

TYTTI LEPPÄNEN
Jyväskylän yliopisto
Avoimen tiedon keskus
tytti.p.leppanen@jyu.fi

JYU.Wisdomin järjestämä keskustelu
tutkijasta yhteiskunnallisena vaikuttajana.
Kuva: Viivi Kuusiaho

Arto Ikonen ja Sini Tuikka

VAIKUTTAVAA VUOROVAIKUTUSTA - Avoimen tieteen talvipäivät 2022

Avoimen tieteen ja tutkimuksen talvipäivät järjestettiin marraskuussa 2022 ensimmäistä kertaa Jyväskylässä. Talvipäivien järjestäjinä toimivat Jyväskylän yliopiston Avoimen tiedon keskus (OSC) ja Avoimen tieteen ja tutkimuksen kansallisen koordinaation sihteeristö (AVOTT). Keskusteluissa nousi esiin avoimen tieteen toteuttamisen ja sen vaikuttavuuden moninaisuus.

Tilaisuus pidettiin peruskorjatussa ja toiminta-ajatukseltaan uudistuneessa Jyväskylän yliopiston kirjasto Lähteessä. Kun tapahtuman teemana oli avoin tiede ja tutkimuksen yhteiskunnallinen vaikuttavuus, oli Lähde luonteva kokoontumispaikka. Sen toiminnan ytimessä on tieteen avoimuus ja eri-ikäisten kansalaisten kutsuminen tutkitun tiedon äärelle.

Myös yhteistyön mahdollistava ja syvälliseen molemminpuoliseen ymmärrykseen tähtäävä *avoin, vaikuttava vuorovaikutus* tutkimusyhteisöjen ja muiden yhteiskunnan toimijoiden välillä nousi päivien aikana kultujen puheenvuorojen ydinteemaksi.

Yritysysteistyötä ja innovaatioita avoimella ja tutkitulla tiedolla

Tutkitulla tiedolla on mahdollista vastata yhteiskunnallisiin haasteisiin ja sille onkin jatkuvaa kysyntää. Jyväskylän yliopiston tutkimus- ja innovaatiopalvelujen kehittämisjohtaja Pasi Raiskinmäki nosti puheenvuorossaan esiin tutkimuksen ja yritysysteistyön tärkeyden ja sen, miten tutkimus tuottaa uudenlaista liiketoimintaa. Tiedon saavutettavuus on avoimen julkaisemisen myötä lisääntynyt huomattavasti, mutta Raiskinmäen mukaan vaikuttavalle vuorovaikutukselle on edelleen tarvetta tiedettä tekevien ja muiden yhteiskunnallisten tahojen välillä.

Myös Business Finlandin Aki Parviainen korosti tutkimustoiminnan ja yritysysteistyön tärkeyttä. Suomen kilpailukyky on viimeisen kymmenen vuoden aikana romahtanut, ja samalla on laskenut hyvinvointia rakentavien innovaatioinvestointien määrä. Yksi lääke tähän taantumaa olisi avoimeen TKI-toimintaan panostaminen, joka tukisi tutkimuksen ja liiketoiminnan yhteensovittamista.

Parviainen toivoo perustutkimuksen ja soveltavan tutkimuksen lähentyvän toisiaan, sillä kumpaakin tarvitaan innovaatioiden syntymiseen. Hän myös muistutti avoimuuteen ja tieteen tekemiseen kytkeytyvästä laajemmasta eektoksesta. Siinä missä avoin tiede viime kädessä tavoittelee parempaa maailmaa, voi yleisen hyvinvoinnin lisääminen ja paremman maailman luominen olla myös hyvää liiketoimintaa.

Vaikuttavuuden monet muodot

Turun yliopiston kollegiumtutkija Reetta Muhonen syvensi tutkimuksen vaikuttavuuden käsitettä ja avasi ansiokkaasti vaikuttavuuden kuvaimisen ja sen arvioinnin haasteita. Vaikuttavuudesta puhuttaessa korostuu usein tutkimuksen lopputulosten vaikuttavuus, ei niinkään vaikuttava vuorovaikutus ja yhteistyö sidosryhmien kanssa tutkimusprosessin aikana.

Tutkimuksen vaikuttavuuden arvioinnissa ei Muhosen mielestä tulekaan sortua tuijottamaan yksinomaan tutkimuksen välineellisiä ja konkreettisesti todennettavia vaikutuksia, kuten sen tuomia rahavirtoja tai teknologisia innovaatioita. Monella alalla tutkimuksen yhteiskunnallinen hyöty on jäsentymätöntä. On haastavaa konkretisoida tutkitun tiedon vaikutusta esimerkiksi ihmisten maailmankuvaan. Siksi sen arviointiakaan ei tule pakottaa yksinkertaistaviin mittareihin.

Tutkimuksen vaikuttavuus ei myöskään aina ole nähtävissä nopeasti, vaikka usein tutkijan tulisi kuvata työnsä vaikutuksia juuri tutkimusprojektinsa loppuvaiheessa. Monesti tutkimuksen vaikuttavuus näkyy vasta pitkän ajan kuluttua ja vaikutukset ovat usein myös epäsuoria, jopa sattumanvaraisia. Esimerkiksi koronapandemia teki monesta jo paljon aiemmin toteutetusta tutkimuksesta akuutisti tarpeellista.

Tutkijoilla itsellään ei aina olekaan vaikutusvaltaa siihen, miten ja milloin heidän tutkimustaan hyödynnetään tai hyväksytäänkö se ylipäättään päätöksenteon taustatiedoksi. Tutkimuk-

sen strateginen tiedonkäyttö erityisesti politiikassa voi saada myös negatiivisia sävyjä, jos tutkittu tieto valjastetaan leimasimeksi, jolla oikeutetaan jo ennalta päätetty asia.

On myös olennaista pohtia, mikä kaikki koetaan vaikuttavuudeksi. Vastaus riippuu siitä, keneltä kysytään. Sankaritarinoiden lisäksi vaikuttavuus toteutuu yhtä lailla myös arkipäiväisemmässä työssä, ja tätä vuorovaikutustyötä tutkijoiden tulisi voida kuvata nykyistä monipuolisemmin sen sijaan, että vaikuttavuus pakotetaan yksinkertaistaviin raportoinnin muotteihin.

Lisäksi vaikuttavuuden kuvauksia voisi laajentaa eri sidosryhmiin, jotka voisivat kertoa näkemyksensä tutkimuksen vaikuttavuudesta omassa työssään. Tutkimuksen vaikutusten osoittaminen voi näinkin lisätä tutkimuksen arvostusta yhteiskunnassamme.

Tutkittu tieto haastaa päätöksenteon - onneksi

osc:n informaattikko Janne Seppänen toi konkretiaa tutkimusjulkaisujen yhteiskunnallisen vaikuttavuuden seurantaan ja esitteli Jyväskylän yliopistoon hankitun Overton-tietokannan mahdollisuuksia. Sen avulla voi tarkastella tutkimusjulkaisujen esiintyvyyttä yhteiskunnalliseen päätöksentekoon liittyvien dokumenttien lähteissä.

Seppänen muistutti, että julkaisujen yhteiskunnallisen vaikuttavuuden seurannan ei kuitenkaan pidä rajoitua vain viittausten tarkasteluun, vaan saatua dataa voi käyttää myös tunnistamaan foorumeita, joissa tutkitulla

tiedolla voi vaikuttaa. Tutkimuksen yhteiskunnallisen vaikuttavuuden seurannasta saatu tieto ja tiivis yhteistyö päätöksentekijöiden kanssa voi edesauttaa näitä tekemään laadukkaampia, tutkittuun tietoon perustuvia päätöksiä.

Tutkitun tiedon merkitys onkin toivon mukaan vahvistumassa yhteiskunnallisessa päätöksenteossa. Sanna Marinin hallitus on hallitusohjelmassaan sitoutunut tietopohjaisen politiikan tekoon ja luvannut syventää yhteistyötä tiedeyhteisön kanssa.

Tutkittua tietoa päätöksenteon tukena tarkasteli Valtioneuvoston kanslian johtava asiantuntija Sari Löytökorpi. Eri tahojen kokemukset todellisuudesta, arvot, äänestäjäkunnan asettamat paineet ja tutkijoidenkin ajoittain ristiriitaiset näkemykset samasta aiheesta luovat kuitenkin tiedon käyttämiselle haasteensa ja edellyttävät uudenlaisia yhteistyö- ja vuorovaikutusvalmiuksia.

Valtioneuvostossa avoimuutta edistetään tukemalla avointa vuorovaikutusta eri toimijoiden kesken. Löytökorpi esitteli hankkeita, joissa virkamiehet ovat perehtyneet tieteellisiin käytäntöihin ja tutkijoiden kanssa toimimiseen, kun taas tutkijat ovat oppineet päätöksenteosta ja siitä, missä muodossa tieto kannattaa päätöksentekijöille esittää.

Lisää tilaisuuksia ja arvostusta vaikuttavalle tiedekeskustelulle

Keskustelua tutkijasta yhteiskunnallisena vaikuttajana syvensivät edelleen Sanna Autere Suomen ilmastopaneelis-

ta ja Suomen luontopaneelistä, Teppo Kröger Jyväskylän yliopistosta, Roger Norum Oulun yliopistosta sekä Taru Peltola Itä-Suomen yliopistosta ja Suomen ympäristökeskuksesta. Paneelin vetäjänä toimi Jani Kokko Jyväskylän yliopistosta ja paneelin järjestämisestä vastasi Jyväskylän yliopiston resurssi- viisausyhteisö JYU.Wisdom.

Yhteiskunnalliseen keskusteluun osallistuminen on välttämätöntä niin yliopistoille kuin tutkijakunnalle, vaikka se ei aina ole sitä yksittäiselle tutkijalle. Yhteiskunnalliselle vuorovaikutukselle on silti harvoin varattu aikaa tutkijoiden työsuunnitelmista. Ja vaikka yhteiskunnalliseen keskusteluun osallistuminen on keskeistä tutkijalta vaadittavaa osaamista, jota myös rahoittajat edellyttävät, voi moni kokea erityisesti median kanssa työskenteilyn vaikeaksi ja sen toimintalogiikan vieraaksi. Tämän vuoksi esimerkiksi yliopistojen tiedeviestinnän ammattilaisten tulee entisestään tukea tutkijoita.

Osa tutkijoista voisi myös erikoistua yhteiskunnalliseen vuorovaikutukseen. Tämän edellytyksenä on, että se luetaan tutkijalle meriitiksi, johon kannattaa panostaa. Samalla on syytä huomata asia, joka todettiin myös päivän muissa puheenvuoroissa: tutkimuksen

todellinen vaikuttavuus toteutuu usein aivan muualla kuin mediassa.

Jatkuva vuorovaikutus tutkijoiden ja esimerkiksi päätöksentekijöiden kanssa on vaikuttavuuden näkökulmasta usein merkittävämpää kuin yksittäiset mediaesiintymiset tai tutkijan yritykset tuoda tutkimukseen perustuvia näkökulmia polarisoituneisiin somekeskusteluihin, joissa toinen osapuoli ei ole valmis kuuntelemaan. Paneelissa ehdotettiin, että esimerkiksi yliopistojen viestinnän asiantuntijat voisivat ottaa aloitteellisemman roolin vaikuttavien keskusteluyhteyksien tukemisessa ja yhteiskunnallisen keskustelun foorumeiden tunnistamisessa.

Talvipäivien lukuisissa keskusteluissa ja puheenvuoroissa nousi kiinnostavalla tavalla esiin avoimen tieteen, sen toteuttamisen ja sen vaikuttavuuden moninainen luonne. Avoin tiede ei ole vain julkaisujen ja aineistojen avaamista, vaan kollektiivista yhteisten arvojen mukaista toimintaa yhteisten tavoitteiden saavuttamiseksi. Avoimen tieteen edistämässä keskeisenä tekijänä onkin yhteistyö ja avoin vuorovaikutus, jonka avulla tiedettä ja tutkimusta pystytään hyödyntämään paremmin yhteiskunnan ja viime kädessä koko maailman hyväksi. ✨

Kirjoittajat

ARTO IKONEN

Avoimen tiedon keskus

arto.ikonen@jyu.fi

orcid.org/0000-0003-0216-6963

SINI TUUKKA

Avoimen tiedon keskus

sini.tuikka@jyu.fi

orcid.org/0000-0003-3858-418X

Leena Elenius ja Päivi Ylitalo-Kallio

Ammattilehtien artikkelit esiin - metadatayhteistyötä kaivataan!

Ammattikorkeakouluopiskelussa tärkeää asiantuntijatieta julkaitaan ammattillisissa lehdissä. Niiden tehokas hyödyntäminen vaatisi metadatta, mutta sitä ei tuoteta kattavasti. Lisäksi lehtien julkaiseminen ja myynti on monimuotoistunut, mikä vuoksi lehtikokoelman ylläpito vaatii kirjastoilta uudenlaista osaamista.

Ammattilliset lehdet ovat tärkeitä työelämässä tarvittavan ja tuotetun tiedon välittäjiä. Niissä käsitellään alan ajankohtaisia teemoja, työn kehittämistä ja tutkimusta käytännönläheisesti.

Millaisia välineitä ammattikorkeakoulukirjastoilla on ohjata opiskelijoita ammattillisten lehtien ja artikkeleiden löytämisessä ja hyödyntämisessä?

Tarkastelemme tässä artikkelissa lehtien ja artikkeleiden löydettävyyttä käytännön kirjastotyön ja omien havaintojemme kautta. Näkökulmaksi olemme ottaneet sosiaali- ja terveysalan ammattilliset lehdet. Alalla julkaistaan lehtiä runsaasti.

Vaikka tunnistamme tiedon tallentamisen merkityksen tiedon löytämisen mahdollistajana, emme tarkastele

ilmiötä aineiston- tai sisällönkuvailun näkökulmasta vaan tiedonhankinnan ja -haun opastajina ja ohjaajina.

Lehtien määrä ja käyttö laskussa

Tilastojen (Kansalliskirjasto 2021; Aikakausmedia 2022) mukaan aikakauslehtinimekkeiden määrä on vähentynyt vuosi vuodelta. Voimakkaimmin ilmiö on näkynyt lehdissä, jotka ilmestyvät alle 10 kertaa vuodessa. Viikkolehtien osalta tilanne on ollut vakaampi.

Aikakauslehtien päivittäinen ja viikoittainen lukeminen on myös vähentynyt (Tilastokeskus 2019). Lehtiä ja artikkeleita luetaan edelleen, mutta harvemmin. Korkeakoulutetut, yrittäjät ja eläkeläiset lukevat eniten.

Opiskelukäytössä ammatillisten lehtien ja aikakauslehtien käyttö on artikkelikeskeistä. Lehtinumeroita ei lueskella eikä selailla vaan opiskelijat etsivät tietoa tyypillisesti tietokantojen ja verkkopalvelujen kautta.

Lehtiartikkeleiden kohdalla ongelmana on, että ammatillisia lehtiä indeksoivia tietokantoja ei juurikaan ole. Tiedontarpeeseen vastaavan artikkelin löytäminen on vaikeaa ja voi onnistua vain onnekkaiden sattumien kautta.

Minne katosi metadata?

Kun artikkeliviitetietokanta Aleksilakkautettiin vuonna 2017, monien ammatillisten ja yleislehtien sisällönkuvailu päättyi. Aleksin tietueita siirrettiin Artoon ja tilanne oli sen suhteen

hyvä jonkin aikaa.

Vuonna 2018 Artoon tallennettiin uusia tietueita reilut 30 000, vuonna 2022 enää reilut 9 000. Myös tallentavien organisaatioiden määrä on vähentynyt. Vuonna 2015 niitä oli 44, vuonna 2022 enää 26. (L. Lager, henkilökohtainen tiedonanto 24. 1. 2023). Näiden lukujen perusteella nähdään, että indeksoitujen artikkeleiden määrä on pudonnut selvästi.

Muutama vuosi sitten lausuttu huoli erityisesti ammatillisten ja yleislehtien artikkeleissa julkaistun tiedon löydettävyydestä on siis edelleen totta. Metatieto on puutteellista ja se on

**Tiedontarpeeseen
vastaavan artikkelin
löytäminen on vaikeaa ja
voi onnistua vain onnekkaiden
sattumien kautta.**

levällään, joten alaan ja aiheenmukaiseen tiedonhakuun ei ole riittäviä työvälineitä. (Elenius, Latva-Reinikka, Saarikoski ym. 2019).

Alakohtaisissa tiedontarpeissa sosiaali- ja terveysalalla kirjastoa ja opiskelijaa auttaa jonkun verran Medic-tietokanta. Sen sisältö painottuu kuitenkin lääketieteen alalle, joten se palvelee ammatikorkeakoulun opetusta ja opiskelua vain osittain. Muilla ammattialoilla kotimaisia alakohtaisia tietokantoja tai indeksoituja artikkeli- ja lehtikokoelmia ei tietääksemme enää ole.

Lehtikentän moninaisuus

Ammatillisten lehtien ja artikkeleiden löytämistä ja koko lehtikentän hahmottamista vaikeuttaa, että julkaisuautoiminta ja jakelukanavat ovat moninaisia. Lehti voi olla:

- Painettu, jonka voi tilata kirjaston lehtivälittäjän kautta
- Painettu, jonka saa vain jäsenyyden kautta
- Verkossa yhdistyksen/järjestön sivuilla jäsenkirjautumisen takana
- Verkossa julkaisualueen kautta (esim. Issuu, Flipico)
- Verkossa maksullinen verkkolehdistä (esim. ePress)
- Verkossa maksullisia ja maksuttomia lehtiä kuluttajalle (esim. Lehtiluukku, Lukusali 24/7)
- Verkossa vapaasti ja kattavasti (lehti ilmestyy verkossa blogimaisena julkaisuna)
- Verkossa vapaasti ja hajanaisesti (valikoituja artikkeleita tai vain sisällysluettelot).

Lehtiä julkaistaan verkossa eri tavoin. Muoto voi olla painetun lehden kaltainen taitettu pdf, html-sivu tai blogia muistuttava. Artikkeleiden ilmestymistiheys voi noudatella painetun lehden tapaista numero kerrallaan -mallia tai artikkelit voidaan myös julkaista yksitellen blogimaisesti.

Lehtiä julkaistaan maksullisesti tai ilmaiseksi. On olemassa palveluja, joiden kautta kirjasto voi ostaa lehden käyttöoikeuden, mutta kaikkia lehtiä ei ole saatavilla niiden kautta. Kuluttaja-asiakkaat ja kirjastot ovat eri ase-

massa. Digitaalinen lehti on kirjastoille usein kalliimpi kuin painettu lehti.

Lehtiä löytyy siis monista paikoista, mutta tietoa artikkeleista ei löydy oikein mistään! Kirjaston kannalta on haastava pysyä ajan tasalla muuttuvassa julkaisukentässä. Lehtikokoelman ylläpito on työlästä, joten kirjastot toivovat kokoelmalle tehokkaampaa käyttöä. Jos artikkeleita ei löydy minkään tietokannan kautta, lehtikokoelmankin käyttö on olematonta. Vähäinen käyttö johtaa helposti lehtikokoelman karsimiseen.

Verkkojulkaiseminen on sujuvaa ja nopeaa, mutta verkkoon liittyy oma haavoittuvuus. Julkaisijoiden on ymmärrettävä, että verkkosivujen uudistukset muuttavat linkityksiä. Jos artikkelilla tai lehdellä ei ole pysyvää verkko-osoitetta, tieto katoaa.

Mitä löytyy ja mistä? Case Metropolia ja SeAMK

Selvitimme Metropolian ja Seinäjoen ammattikorkeakoulun kirjastojen sosiaali- ja terveysalan lehtien ja artikkeleiden löydettävyyttä. Poimimme tähän artikkeliin otoksena kuusi sosiaali- ja terveysalan lehteä. Tutkimme lehtien julkaisumuotoja sekä sitä, onko sisältöjä kuvailtu johonkin tietokantaan.

Lehtiä on tarjolla eri verkkopalvelujen kautta, mutta kaikki ne eivät myy kirjastoille digitaalista lehteä. Myös avoimuudessa on eroja, sillä avoimesti verkkoon artikkeleita päättyy valikoidusti.

Tilaus tai pääsy digilehteen eivät

Lehden nimi	Tilattavissa painettuna	Avoin verkko-lehti	Tilattavissa digilehtenä kirjastoon	Metatieto / kuvailu	Huomioita
Allergia, iho, astma (ent. Allergia & astma)	✓	✓ Lukusali	–	Medic 1970-2006 Arto 2005-2017	–
Autismi	✓	valikoituja artikkeleita verkossa avoimesti	–	Medic 2017-	Medicissä valikoidusti, esim. vuosi 2022: 9 tietuetta
Fysioterapia	✓	–	epress	Arto 1991-2017	rinnakkaistalennuslupa ok
Hengitys	✓	✓	–	–	–
Neonatalihoitaja	✓	–	–	–	–
Vanhustyö	✓	Vain näytenumero	Ei (Lehtiluukku)	Arto 1986-2017	–

Taulukko 1. Valikoitujen sosiaali- ja terveysalan lehtien julkaisemisen ja metatiedon tilanne 16.2.2023.

riitä, kun tiedon etsijä haluaa löytää tietoa jostain tietyistä aiheista. Pääsy on vain yksi vaihe tiedonhankinnan prosessia. Osa digilehtialustoista tarjoaa hakuominaisuuksia ja arkistoja, joiden aiheenmukaiset hakumahdollisuudet eivät ole usein kovin monipuoliset.

Keinoja lehdissä julkaistun tiedon löytämiseen

Wilenin ja Holopaisen (2021) mukaan McCay-Peet & Toms (2017) ovat todenneet, että sattumalta löytäminen voi toisille olla iloinen, yllätyksellinen ja mielekäs tapa hankkia uutta tietoa, mutta toisille tiedon etsijöille sopii suoraviivaisempi tiedonhankinta.

Lehtiartikkeleiden löytämisessä ja

ajan tasalla pysymisessä tunnistamme sattuman merkityksen, mutta samalla koemme, että suoraviivaisempi tapa ”tehdä hakuja” on tehokas lisä opiskelijan tiedonhankintaan. Tiedonhaku hakusanoilla sopii useimpiin opiskelijan tiedontarvetilanteisiin paremmin kuin tiedon äärellä oleilu.

Opiskelijoiden ohjauksessa on hyvä vahvistaa tiedonhankintataitojen ohella tiedon seurannan ja alan informaatioympäristön tuntemisen merkitystä. Tämä ei ole resepti nopeaan tiedon löytämiseen, mutta se antaa ammatillisen kontekstin ja välineitä alalla tuotetun tiedon löytämiseen, arviointiin ja käyttöön.

Alan opiskelijan ja opettajan on hyvä:

- tuntea ammattialan informaatioympäristö (tiedontuottajat, välittäjät, asiantuntijat),
- seurata ammatillista sosiaalista mediaa ja tilata uutiskirjeitä sekä
- hyödyntää rinnakkaistallenteita (korkeakoulujen tuottama avoimesti tarjolla oleva tutkimus ja ammatillinen tieto, esim. Tiedejatutkimus.fi:n haku).

Sosiaali- ja terveystieteiden ammatillisista lehdistä esimerkiksi Fysioterapia-lehden artikkelista on lupa rinnakkaistallentaa kustantajan versio julkaisuarkistoon tai julkaista se avoimena kuuden kuukauden viiveellä. Tiedejatutkimus.fi -portaalista löytyy kuitenkin vain korkeakoulujen ja tutkimusorganisaatioiden henkilökunnan tuottamaa tietoa. Kaupalliset ja järjestöjen julkaisut jäävät ulkopuolelle.

Ongelma tunnistettu - miten eteenpäin?

Pölösen ym. (2021) tutkimuksen mukaan opiskelijat ovat avoimien ko-

timaiden tutkimuslehtien suurin käyttäjäryhmä. Voisiko niin olla myös ammatillisten lehtiartikkelien osalta, jos niissä julkaistu tieto olisi löydettävissä paremmin?

Kenen tehtävä lehtien kuvailu on? Pitäisikö tämä hoitua kirjastojen vai kustantajien tai julkaisijoiden toimesta? Löytyykö kirjastoista resursseja artikkelien kuvailuun? Miten kuvailuformaatit taipuvat erimuotoisten artikkelien kuvailuun?

Väitämme, että korkeakoulukäytössä ammatilliset lehdet ovat uhanalaisia, jos niiden käyttö rajoittuu selailuun. Lisäksi näkemyksemme on, että nykytilanne vääristää tiedon käyttöä, kun hakujen piirissä on vain osa alan lehdistä.

Koemme, että tarvitaan keskustelua ja ehdotuksia ongelman ratkaisemiseksi. Keskusteluun olisi hyvä saada kirjastojen lisäksi julkaisijoiden ja lehtien edustajia.

Yksi kysymys on, koetaanko asia korkeakoulukirjastoissa riittävän tärkeäksi. Kirjasto on muistiorganisaatio, mutta ammatillisten lehtien kohdalla muisti on vähintäänkin valikoivaa. ❖

Lähteet

Aikakaushmedia (2022). Aikakaushlehtinimikkeiden määrä Suomessa.

<https://www.aikakaushmedia.fi/tietoa-aikakaushmedioista/tietoa-ja-tilastoja/aikakaushlehtinimikkeiden-maara-suomessa/>

ELENUS, L., LATVA-REINIKKA, A., & SAARIKOSKI, S. (2019). Aikakaushlehtiartikkeleiden löydettävyys muutoksen kourissa. *Kreodi* (3). <https://www.kreodi.fi/arkisto/artikkelit/aikakaushlehtiartikkeleiden-loydettaavyys-muutoksen-kourissa.html>

Kansalliskirjasto (2021). Suomessa ilmestyvät aikakaushlehdet. Julkaisutilasto. <https://urn.fi/URN:NBN:fi-fe2016050311111>.

PÖLÖNEN, J., SYRJÄMÄKI, S., NYGÅRD, A., & HAMMARFELT, B. (2021). Who are the users of national open access journals? The case of the Finnish Journal.fi platform. *Learned publishing*, 34(4), 585–592. <https://doi.org/10.1002/leap.1405>

Tilastokeskus (2019). Aikakaushlehtien lukeminen 1981–2017. https://view.officeapps.live.com/op/view.aspx?src=https%3A%2F%2Fpxhopea2.stat.fi%2Fsaikoiset_julkaisut%2Fjoukkoviestintatilasto%2Fdata%2F320.xlsx&wdOrigin=BROWSELINK

WILÉN, R., & HOLOPAINEN, M. (2021). Epävarmuudesta arvokkaaseen lopputulokseen – serendipisyys tiedonhankintakäyttämisyssä. *Informaatiotutkimus*, 40(4), 66–85. <https://doi.org/10.23978/inf.112440>

Kirjoittajat

LEENA ELENUS
Seinäjoen Ammattikorkeakoulu
leena.elenius@seamk.fi

PÄIVI YLITALO-KALLIO
Metropolia Ammattikorkeakoulu
paivi.ylitalo-kallio@metropolia.fi

Kirsi Mäenpää

Helsingin yliopiston kirjasto avoimena oppimisympäristönä

Helsingin yliopiston kirjasto juhlii - Tiedon voimalla - lukuvuonna 2022-2023 ensimmäistä kymmentä vuottaan ja samalla Kaisa-talon 10-vuotissyntymäpäivää. Kirjasto syntyi vuonna 2010, kun Helsingin yliopiston Opiskelijakirjasto, neljän eri kampuksen tiedekirjastot Kumpulassa, Viikissä ja Meilahdessa sekä keskustakampuksen tiedekuntakirjastot muodostivat yhden kokonaisuuden. Vuonna 2012 keskustakampuksen kirjastot pääsivät muuttamaan uuteen Kaisa-talon pääkirjastoon Fabianinkadulle.

Kymmenen vuotta on kulunut vauhdilla uusien ja olemassa olevien palvelujen sujuvoittamisessa sekä prosessien yhdenmukaistamisessa. Samalla maailma ja yliopistokirjastojen toimintaympäristö on muuttunut merkittävästi tiedon jakamisen ja luomisen lähteenä. Kirjoitan tätä artikkelia ennen kaikkea oppimisympäristösilmäläsi nenälläni ja tarkastelen, miten kirjasto on kehittynyt ja kehittyy oppimisympäristönä.

Kirjastopalvelut entistä vahvemmin digitaalisesti tarjolla

Tietoaineisto on ollut digitaalisesti saatavilla jo vuosia, mutta digitaalisuus on harpannut kymmenen vuoden aikana laajasti myös oppimateriaalien puolelle. Painettujen kurssikirjojen riittävyys ei ole enää opiskelijoiden ykköshuolenaihe. He toivovat yhä useammin e-kirjoja. Kirjasto panostaa kaikenlaisen

tietoaineiston avoimuuteen: tarkoitus on tarjota mahdollisimman suuri osa oman yliopiston tiedejulkaisuista avoimesti kaikkien saataville. Maksamme mieluummin julkaisut avoimiksi kuin pitäisimme huolta pelkästään oman yhteisömmme tiedontarpeesta.

Kirjastossa on vankkaa osaamista tutkimusaineistoihin ja -dataan liittyvässä työssä. Olemme yhdessä yliopiston muiden toimijoiden kanssa kasvattaneet osaamista sekä lisänneet tutkimusdatan hallintaan liittyviä palveluita.

Tiedonhankinnan koulutusta annetaan verkossa niin tallennettuina webinaareina kuin henkilökohtaisena ohjauksena Teamsin kautta. Monet digitaaliset oppaat ja videot mahdollistavat yliopistolaisten oppimisen ja opiskelun omaan tahtiin, itselle sopivana ajankohtana.

Kaikki kirjaston palvelut, asiakaspalvelu ja asiantuntijat ovat tavoit-

tettavissa digitaalisesti. Entä kirjasto oppimisympäristönä – onko mikään muuttunut kymmenessä vuodessa? Miten digitaalisuus näkyy oppimisympäristöissä?

Juhlaseminaarissa nostettiin oppimisympäristö katseen kohteeksi

Marraskuussa 2022 kirjaston juhlaseminaarin teemana oli Kirjasto avoimena oppimisympäristönä. Pääpuhujana Edinburgin yliopiston kirjastonjohtaja Jeremy Upton muistutti kirjaston merkityksestä kampusten sydämenä. Sama ajatus tuli muissa puheenvuorossa esiin. Farmasian tiedekunnan opetuksesta vastaava varadekaani Mia Siven painotti, että oppimisympäristöissä on keskeistä monimuotoisuus ja viihtyisyys. Helppo saavutettavuus sujuvoittaa opiskelijan arkea.

Paneelikeskustelussa oli innostava kuulla, että Helsingin ylioppilaskunnan varapuheenjohtaja Tommi Ostrosvkij osoittautui Oppimiskeskus Aleksandrian suureksi ystäväksi. Vuonna 2005 valmistunut Aleksandria ja Kaisa-kirjasto ovat aina olleet opiskelijoiden näkökulmasta yksi ja sama. Jatkossa on tarkoitus suunnitella kirjastoa ja oppimiskeskusta toimivana kokonaisuutena, oppimisen ja opiskelun keitaana, jossa löytyy niin rauhallista yksintyöskentelytilaa kuin mahdollisuus sosiaaliseen yhdessä oppimiseen joko kasvokkain tai luurit päässä. Suunnitelmissa on remontoida Aleksandria lähivuosina. Opiskelijoita

ja muita tilan käyttäjiä on haastateltu pop up -työpajoissa. Lisäksi toiveita ja ajatuksia on saatu kirjaston, Tilaja kiinteistöpalveluiden sekä Tietotekniikkakeskuksen palautekanavista ja -kyselyistä.

Pandemia muutti tilojen käyttötarvetta - emme ole vielä valmiita

Kirjaston fyysiset ja digitaaliset oppimisympäristöt ovat Helsingin yliopiston kirjaston yksi strategisista kehittämiskohteista. Tavoitteena on tarjota juuri sellaisia tiloja, jotka parhaiten tukevat oppimista ja tutkimusta.

Vuonna 2021 käynnistettiin toimialarajoja ylittävä kolmivuotinen Oppimisen tilat -projekti, jossa selvitetään, millaisia tiloja opettajat ja opiskelijat tarvitsevat pandemian jälkeisessä ajassa, miten fyysiset tilat ja digitaalisuus hyödynnetään sujuvasti, miten käytämme yhteisiä tiloja kestävästi ja vastuullisesti. Etsimme myös vastauksia kirjaston kysymykseen, miten saisimme yliopiston oppimisen tilat, mukaan lukien opiskelijoiden itseopiskelutilat, paremmin käyttöön.

Pandemia muutti opetuksen käytäntöjä, joten se myös muutti opiskelun tapoja. Tiedämme, että tarvitsemme kampukselle tiloja, joissa voi osallistua etäluennoille. Kaikkien yliopistolaisten päivät ovat pirstaleisia ja välillä osallistutaan verkkotilaisuuksiin, välil-

On enemmänkin sääntö kuin poikkeus, että opiskelijan päivä koostuu sekä lähi- että etäluennoista.

lä kohdataan toisiamme kasvokkain tai työskennellään itsenäisesti. On enemmänkin sääntö kuin poikkeus, että opiskelijan päivä koostuu sekä lähi- että etäluennoista. Miten kirjaston tai yliopiston tilat taipuvat uuteen tarpeeseen?

Vaikka kirjasto on itseopiskelutilojen lyömätön kuningas, kirjaston tilat eivät yksin riitä vastaamaan kysyntään. Kampuksilla on paljon mahdollisuuksia kalustaa ja muuntaa muitakin tiloja

tiedetään, mitä siltä odotetaan. Tavoitteena on levittää kaikista kampuksen yhteisistä tiloista samaa kykyä vastata tarpeisiin.

Viimeisen kymmenen vuoden aikana kirjaston kaikki kampuskirjastot on remontoitu. Muutosprojektien tavoitteina on aina ollut neliömäärien vähentäminen ja työskentelypaikkojen säilyminen. Hyödyiksi on asetettu yhä toimivimmat ja monipuolisemmat itseopiskelutilat. Kirjastossa on mahdollisuus niin vuorovaikutteiselle työskentelylle kuin yksin työskentelyyn. Muutoksia on valmisteltu yhdessä käyttäjien kanssa. Opiskelijahaastatteluissa on noussut monipuolisuuden ja äänimaiseman rinnalle erilaiset ergonomiat. Toivotaan sähköpöytiä mutta myös tilaa katseelle tai selän suoristamiselle.

Kirjaston tilojen yhteyteen on keskitetty yhä enemmän yliopiston opiskelijapalveluita. Kaisa-talossa kirjaston asiakaspalvelutiskillä on myös opiskelijaneuvonnan palvelupiste. Kumpulassa ja Viikissä ryhmätötiloja käytetään myös monenlaisiin opiskelijaohjauksiin. Meilahdessa Terkko Health Hubissa on näköalapaikka terveystieteiden ja lääketieteen startup-maailmaan. Kaisa-taloon ja Viikin Infokeskukseen on perustettu Ohjauskulma, joissa järjestetään tapahtumia ja matalan kynnyksen ohjaustilaisuuksia.

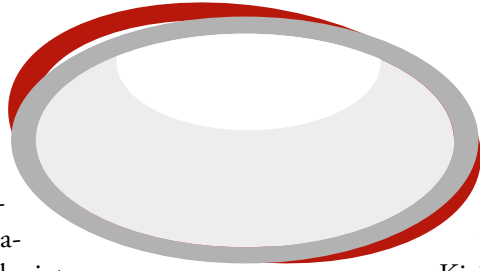
Viikin kampuskirjasto ja samassa rakennuksessa oleva kaupunginkirjasto avattiin uudistettuina syksyllä 2021. Remontin jälkeen saatiin enemmän yhteistä tilaa opiskeluun, paremmat

Viikin kampuskirjaston tiloja, taustalla Niilin puutarhaa.
Kuvaaja: Jussi Männistö.

opiskelulle sopivaksi. Käytävät, ruokalat, aulat sekä ajoittain tyhjillään olevat opetustilat sopisivat mainiosti myös itseopiskeluun, jos vain kalustus sekä opiskelijoita ohjaava opastus on kunnossa. Yhdenmukainen opastus antaa tilaa rauhoittumiselle ja keskittymiselle. Opiskelijan ei tarvitse käyttää energiaa pohtimiseen, saanko olla täällä. Kirjastojen ehdoton valtti on, että kirjastotila palveluna tunnetaan ja

opiskelijaravintolapalvelut, laajemmat aukioloajat.

Samalla harjoittelemme työskentelemään yhteistyössä jaetulla asiakaspalvelualueella ja ymmärtämään, miten samoja tiloja voi käyttää sekä taaperot perheineen, vilkkaat lapset että työskentelyrauhaa kaipaavat opiskelijat. Viikin kampuskirjastosta avutuvat näkyvät talvipuutarhaan. Palmuissa on hyvä lepuuttaa katsettaan lukemisen, keskittymisen ja työskentelyn lomassa. Kaisa-kirjaston näkyvät puolestaan ovat keskustassa urbaaneja, mutta erityistä kiitosta on saanut valon määrä kirjaston tavara- ja tunnelmamerkinä. Biofilinen suunnittelu on yksi osa kirjastojen muodonmuutosta.

Kirjastot kampusten sydäminä

Kirjastolaiset ovat jo aika taitavia fyysisten oppimisympäristöjen ymmärtäjiä. Juhlaseminaarin myötä katsoimme historiaan. Kaisa-talon, koko keskustakampusta yhdistävän kirjaston, suunnittelu käynnistyi vauhdilla vuonna 2007, jolloin käynnistettiin arkkitehtuurikilpailu uudesta kirjastosta, oppimisympäristöstä. Raati valitsi voittajaksi Anttinen Oiva Arkkitehdit -toimiston Avaus-suunnitelman. Loppu onkin kir-

jastoarkkitehtuurin historiaa.

Kirjasto vetää puo-

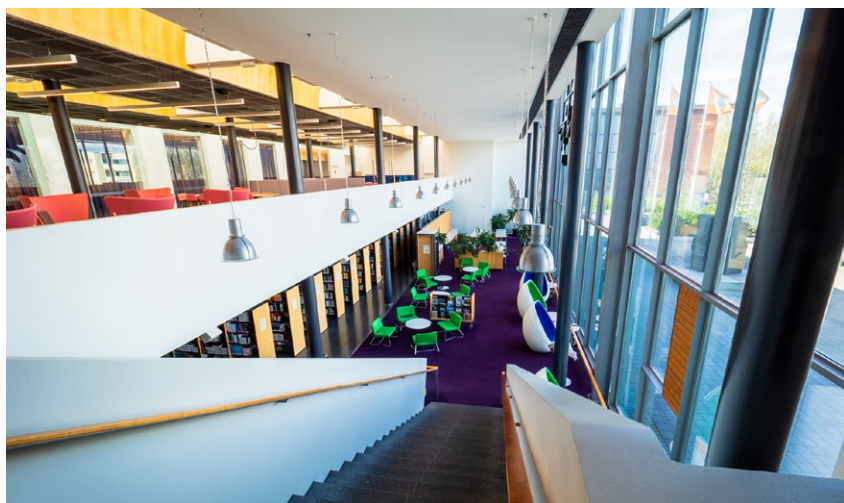
leensa erilaisia oppijoita ja monia arkkitehtuurin ihailijoita. Kirjastona olemme kunnioittaneet arkkitehtien keskeisimpiä ajatuksia. Rakennus ulottuu koko korttelin läpi, jolloin ylimmissä kerroksissa keskeisiltä lukupaikoilta on mahdollisuus antaa katseen ulottua Kaisaniemenkadulta Fabianinkadulle. Vaikka talossa on tehty jotain muutoksia, avoimuudesta ja selkeydestä pidetään kiinni. Samoin sisäntuloaula pyritään pitämään avarena ja sävyttävänä.

Suunnitteluvuosina arvioimme entisten kirjastotilojen kävijämäärien pohjalta, että Kaisa-taloo, Helsingin yliopiston pääkirjastoa käyttäisi päivittäin noin 5 000 asiakasta, pääosin Helsingin yliopiston opiskelijoita. Avajaispäivänä kävijöitä oli reilu 8 000, joista varmasti arvioitu 5 000 juuri oman yliopistomme opiskelijoita. Emme osanneet varautua kauniin arkkitehtuurin wow-efektiin ja toisaalta

yhteiseen työskentelyimuun, mutta ilolla olemme ottaneet kaikki oppijat, lukijat ja vierailijat vastaan.

Kaikki lukuvuodet ennen pandemiaa ovat olleet tasaisia niin kävijämäärän kuin tilojen käytön suhteen. Vuosittain

Näkymää Kumpulan kampuskirjaston 2. kerroksesta. Kuvaaja: Jussi Männistö.

Kaisa-talossa on vieraillut noin miljoona kävijää ja ajoittain lukupaikkaa on ollut vaikea löytää. Ruuhkahuiput ovat olleet keväisin, jolloin yliopisto-opiskelu on kiivaimmillaan ja samalla abiturientit ovat valmistautumassa ylioppilaskirjoituksiin ja pääsykokeisiin. Kirjasto on yliopistokampuksen sydän, avoin ovi ja oppimisympäristö yliopiston inspiroivaan maailmaan.

Digitaalisissa oppimisympäristöissä tarvitsemme uusia kumppaneita. Asiakkaat odottavat saumattomuutta digitaalisessa maailmassa. Kirjaston palvelujen pitäisi olla siellä missä muukin omaa työtä tukeva palvelu saatavilla, vaikkapa Sisussa. Uusia avauksia ja

suunnitelmia ovat kirjastotilojen virtuaaliesittelyt tai pakohuonepeli tiedonhankinnan osaamisen alkumetreille. Myös avoin oppiminen ja erityisesti avoimet oppimateriaalit ovat suomalaisten korkeakoulujen ja kirjastojen agendalla. Helsingin yliopiston kirjastossa tarjotaan Helda-julkaisuarkistoa digikirjojen ja -artikkelien avoimelle julkaisemiselle sekä tukea muiden oppimateriaalien avaamiselle.

Kestävyys ja vastuullisuus – saavutettavuus ja turvallisempi tila ohjaavat oppimisympäristöjen suunnittelua yhä vahvemmin. Jatkamme yhteistä kehittämistä ja oppimista sekä kampuusyhteyden vaalimista. ❖

Katso myös:

RISTIKARTANO, VEERA (2022). Onnea 10-vuotias Kaisa-talo! Helsingin yliopisto. Luettu 7. 3. 2023. <https://www.helsinki.fi/fi/helsingin-yliopiston-kirjasto/uutisia-kirjastosta/onnea-10-vuotias-kaisa-talo>

SINIKARA, KAISA (2022). Tiedeyhteisön kumppanina : laitoskirjastoista Helsingin yliopiston kirjastoksi 1828–2012. Helsingin yliopiston kirjasto, Helsingin yliopisto. <https://doi.org/10.31885/9789515150462>

Kirjoittaja

KIRSI MÄENPÄÄ
Helsingin yliopiston kirjasto
kirsi.maenpaa@helsinki.fi

Aleksi Peura

AVOIMELLA OTTEELLA TIETEEN PUOLESTA

Helsingin yliopiston kirjaston podcast Avoimella otteella alkoi ilmestyä syyskuussa 2022. Podcast tutustuttaa kuulijat avoimesti julkaistuihin tutkimuksiin sekä kanaviin, joissa tutkimuksia on maksuttomasti kenen tahansa saatavilla. Tässä jutussa podcastia kipparoiva tietoasiantuntija Aleksi Peura kertoo, kuinka podcast sai alkunsa ja mitä podcastia tehdessä on tullut opittua.

Alkuvuonna 2022 seurasin hivenen kateellisena kaupunginkirjastossa työskentelevän puolisoni ideointityötä: hän kehitteli kirjailijatapahtumia, näyttelyjä, luku-piirejä ja mitä moninaisempia keinoja avata kirjastosta löytyviä aineistoja. Kateuteni synnytti ajatuksen: Mitä jos meillä Helsingin yliopiston kirjastossa tehtäisiin aktiivisemmin sisällönavausta? Miten se voisi toimia tieteellisessä kirjastossa?

Mikä on Avoimella otteella?

Tokihan sisällönavaamista on tieteellisissä kirjastoissa tehty pitkään, pelkästään Helsingin yliopiston kirjastossa on viime aikoina aloitettu muuan muassa [teemakokoelmien](#) rakentaminen sekä näkyvyyskanavat [Twitterissä](#). Silti näitä tai muita millään muotoa vähättelemättä, koin jotakin puuttuvan. Kaipasin syväluotaavampaa, asia edellä kerrottua ja älyyn vetoavaa väylää tutkimuksien luo. Miltä tämä voisi näyttää – tai tarkemmin ilmaistuna, miltä

tämä voisi *kuulostaa*? Mitä jos haastattelisin tutkijoita heidän avoimesti julkaistuista tutkimuksistaan? Näin aiheet yleistajuisuivat ja kaikki aiheesta kiinnostuvat kuulijat voisivat käydä välittömästi tutustumassa keskusteltuun tiedejulkaisuun – lisäksi salakavalasti tai ei, myös Helsingin yliopiston avoimet julkaisukanavat tulisivat tutuiksi.

Tiivistetysti, siinä on Helsingin yliopiston kirjaston [Avoimella otteella-podcastin](#) syvin olemus. Kirjaston johtoryhmä innostui ideasta ja antoivat minulle luvan kokeilla, kuinka saisin realisoitua tämän kirjastolle uuden avauksen.

Vaatimukset juontajalle

Haluan kuvitella, että joku tämän tekstin lukija harkitsee podcastin käynnistämistä tieteellisessä kirjastossa tai sen ulkopuolella. Vanha vitsi on, että aina kun joku sanoo sanan podcast, jossakin päin maailmaa syntyy uusi podcast. Siksi tässä tekstistä käyn läpi huomioitani siitä, mitä Avoimella ot-

teella -podcastin tekeminen on minulle opettanut ja mistä voi olla apua muille podcastien tekemisestä kiinnostuneille. Taustaksi kerrottakoon, että täysin tyhjältä pöydältä minun ei podcastin tekemistä tarvinnut opetella, sillä olen neljän vuoden ajan kipparoinut tyyliittäin ja sisällöltään Avoimella otteella -podcastista merkittävästi eroavaa [Imperiumi 363 -podcastia](#).

Aikasyöppösongelma

Tunnustan kuitenkin aliarvioineeni sen, kuinka paljon asiaveitoisen podcastin tekeminen vie aikaa. Aluksi arvioin, että yhden jakson tekemiseen uppoaisi minulta työpäivän verran aikaa ripoteltuna usean viikon ja kuukauden ajalle. Joidenkin jaksojen aiheiden kanssa arvio on ollut alakanttiin, vaikka tarkkaa tuntikirjanpitoa en olekaan pitänyt. Vastaavasti tutummista aiheista jaksot ovat syntyneet vaivattomammin.

Aikasyöppösongelma alkaa siitä, että kuka vain osaa haastattelutilanteessa kysyä helppoja kysymyksiä – ”kertoisitko itsestäsi?”, ”mitä tutkit?”, ja niin edelleen – mutta näistä harvoin muodostuu kovin kiinnostavaa keskustelua. Mielestäni tämä jättää liikaa vastuuta keskustelun onnistumisesta vastaajan eli haastateltavan harteille. Vaikeampien kysymysten keksiminen on, no, vaikeampaa eli aikasyöpömpää toimintaa.

Jokainen jakso tarvitsee jonkin punaisen langan, jonkin juontajan määrittämän johtoajatuksen. Ideaa-

Kun aiheena on tutkimus alalta, joka ei ole entuudestaan tuttu, riittävän tietotason kerryttäminen vaatii monipuolista lukemista ja paneutumista.

litalanteessa jokainen kysymys kuljettaa keskustelua eteenpäin tätä punaista lankaa seuraten. Silti keskustelun pitäisi kuulostaa keskustelulta eli spontaanilta ja luonnolliselta, ei virallisten kysymysten ja virallisten vastausten resitaatiolta. Näin ollen juontajan on kyettävä kuljettamaan punaista lankaa lennosta äänityksen aikana, osattava bongata vieraan vastauksista aiheita ja teemoja, jotka luontevasti kuljettavat keskustelua haluttuun suuntaan. Lisäksi tarpeen niin vaatiessa on improvisoitava lisää kysymyksiä tai pyydettyä täsmennyksiä.

Tiivistetysti sanottuna juontajan on tunnettava ja ymmärrettävä keskustelun aihetta riittävästi niin, että hän osaa A) rakentaa jaksolle punaisen langan, B) keksiä riittävän vaikeita kysymyksiä ja C) improvisoida lisäkysymyksiä äänitystilanteessa. Kun aiheena on tutkimus alalta, joka ei ole entuudestaan tuttu, riittävän tietotason kerryttäminen vaatii monipuolista lukemista ja paneutumista. Itse olen toisinaan turvautunut kollegoideni apuun yrittäessäni päästä pintaa syvemmälle – kirjaimellisestikin, [yksi jakso](#) kun käsittelee merenpohjan kaivostoimintaa.

Tämä kaikki, luonnollisesti, vaatii aikaa ja tilaa luovalle ajattelulle.

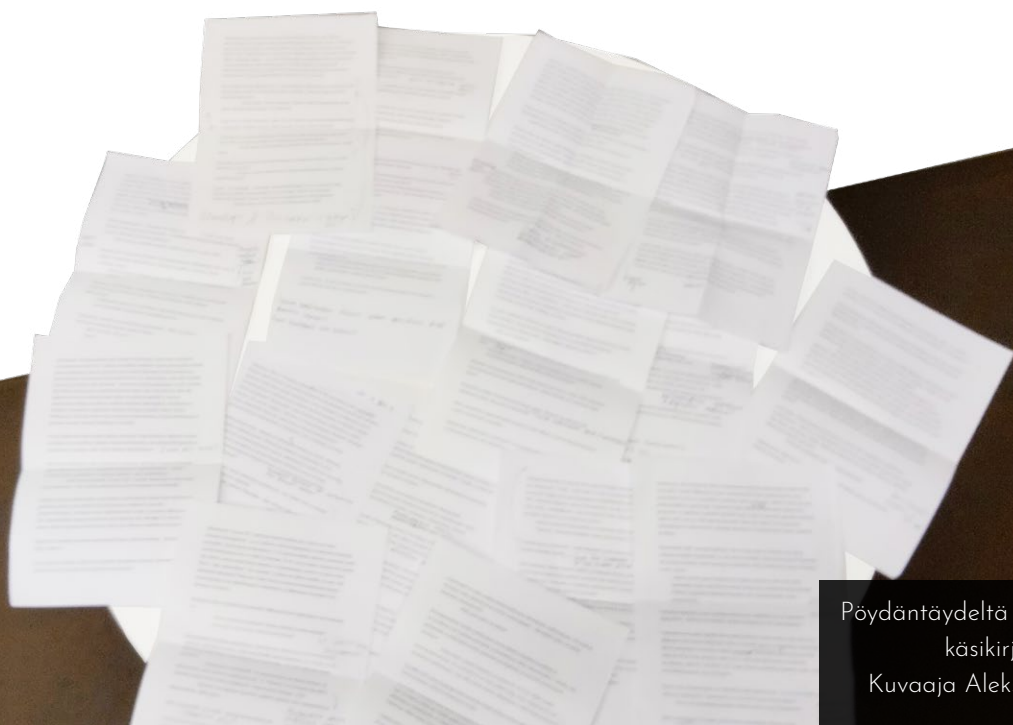
Miten podcastia on käytännössä tehty?

Kirjoitushetkellä Avoimella otteella -podcastia on äänitetty kaksi kuuden jakson mittaista tuotantokautta, joista ensimmäinen ilmestyi syksyllä 2022 ja toinen ilmestyy kevään 2023 aikana. Nämä kaksitoista jaksoa ovat kaikki syntyneet samantavalla tavalla.

Helsingin yliopiston kirjaston johtoryhmän innostuttua podcast-ideastani, ensimmäiseksi valikoin vieraat ja otin heihin yhteyttä. Käytännössä tein tämän jakamalla kuusi vierasta eri julkaisukanavien tai -tyyppien mukaan: yhden vieraan julkaisu oli ilmestynyt [Helda Open Booksissa](#), toisen [Helsinki University Pressin](#) kautta, kolmannen väitöskirja oli saatavilla [Heldassa](#), ja niin edelleen. Kun vieraat oli valittu,

lähetin sähköpostia jokaiselle vieraalle ja kutsuin heidät vieraaksi. Kaikki tavoittamani tutkijat olivat innostuneita ja halukkaita lähtemään mukaan; samalla sovimme äänitysajankohdan kuukauden tai kahden päähän.

Vasta tässä vaiheessa aloin todella paneutua tutkimuksiin, ja niin tehdessäni ymmärsin itse itselleni kehittämäni erityishaasteen: koska kaikki jaksot äänitettäisiin lyhyen ajan sisään toisistaan (toisinaan peräkkäisinä päivinä), minun oli valmisteltava kaikki tuotantokauden kuusi jaksoa rinnakkain. Tällä ratkaisulla on suuri mahdollisuus saada omat ajatukset melkoiseen solmuun, kuten varmasti ymmärrätte. Jotenkin onnistuin pitämään ajatuksetni kasassa paneutuessani ensimmäisen kauden tiimoilta samanaikaisesti yliopistouudistukseen, merenpohjan kaivostoimintaan sekä katsomuskasvatukseen (ja kolmeen muuhun aiheeseen), mutta helppoa se ei aina ollut.

Noin viikkoa ennen äänitysajan-kohtaa lähetin kysymysrunkoni vieraille, minkä toivoin helpottavan heidän valmistautumistaan podcastiin – sekä, kenties, lievittävän äänitystilanteen jännittävyyttä. Pyysin kuitenkin vieraita olemaan kirjoittamatta valmiita vastauksia kysymyksiini, sillä kysymykse- ni olivat luonnoksia ja en välttämättä kysyisi niitä sellaisenaan. Samalla keskustelu pysyisi luontevampana.

Välineet kulkevat helposti mukana

Jaksot äänitettiin työhuoneessani Kaisa-talossa. Minulla on omasta takaa tarvittavat äänitysvälineet, jotka mahtuvat mikrofonitelineitä lukuun ottamatta yhteen kangaskassiin. Tarvikkeisiin sisältyy mikrofonit puihoineen, telineet, puhkusuojat ja Zoom-sanelin, jossa on kaksi XLR-sisääntuloa. Tarvikkeista ainoastaan

sanelin on erityisen arvokas – ostin omani outlet-myymälästä noin 250 euron hintaan – ja se on maksanut enemmän kuin kaikki muut tarvikkeet yhteensä. Sanelimen suurin miinus on, että se toimii kahdella AA-paristolla, jotka kuluvat nopeasti, eikä laitetta voi yhdistää verkkovirtaan. Tällä alkuinvestoinnilla on tähän mennessä äänitetty satakunta podcast-jaksoa eli hinta per jakso on pudonnut matalaksi.

Äänityksen jälkeen alkoi mekaanisempi työvaihe: keskustelusta pitää tehdä jakso. Tätä varten äänitasoja on säädettävä, tunnusmusiikkia lisättävä, taukoja editoitava pois, ja niin edelleen. Itse olen ottanut kannan, että pyrin editoimaan puheenvuoroja mahdollisimman vähän, sillä haluan kulloisenkin vieraan saavan tuoda oman asiantuntemuksensa esiin heille luontevimmalla tavalla. Joku toinen varmasti editoisi jokaisen puhutun kielen

Podcastin äänittäminen ei erikoisia tamineita vaadi. Vähemmälläkin voi halutessaan pärjätä, vaikka äänenlaatu siitä kärsiikin. Kuvaaja Aleksii Peura.

epätäydellisyyden pois, mutta minusta se stilisoi keskustelun liian kliiniseksi. Pohjimmiltaan editointi on, kuten sanottua, varsin mekaanista tekemistä, ja sitä pystyy tekemään pienen harjoittelun jälkeen ilmaisella [Audacity](#)-ohjelmistolla suhteellisen intuitiivisesti.

Vaikka puhunkin paljon minä-muodossa, Avoimella otteella -podcast ei synny vain yksin pakertamalla. Etenkin kirjaston viestintätiimin apu on ollut korvaamatonta, sillä he ovat

”Avoimella otteella -podcast kytkee kiinnostavalla tavalla yliopistossa tehdyt mielenkiintoiset tutkimusaiheet avoimen julkaisemisen kysymyksiin”

luoneet sarja- ja jaksokohtaisia markkinointistrategioita ja auttaneet aina pyydetäessä. Muita mukana olleita kirjastolaisia ovat olleet ensimmäisen kauden ennakkoon kuunnelleet kollegat, jotka tarjosivat arvokkaita näkemyksiään jaksosten ja sarjan parantamiseksi. Kirjaston ulkopuolelta podcastille hankittiin mm. tunnusmusiikki ja jaksosten tekstivastineet. Karkeasti yleistäen voisi sanoa, että olen itse huolehtinut jaksosten sisällöistä, muut ovat varmistaneet ja ideoineet esillepanon saavutettavuuden ja houkuttelevuuden.

Siinä vaiheessa, kun ensimmäinen jakso ilmestyi 13.9.2022, olin kuunnellut kaikki jaksot läpi vähintään viisi kertaa ja stressannut yksityiskohdista,

joita tietääkseni kukaan muu ei ole edes huomannut. Etenkin omat puhemaaneerit ovat hermoja raastavia viimeistään toisella kuuntelukerralla. Mutta vastaanotto on ollut lämmin kautta linjan: jaksoja kuunnelleet ovat kiitelleet asiallista mutta rentoa keskustelua, onnistunutta popularisointia ja kiinnostavia vieraita. Sen parempaa vastaanottoa en osaa edes kuvitella.

Jatkoa luvassa

Tämän tekstin kirjoittamisen aikaan Helsingin yliopiston kirjaston johtoryhmä päätti, että Avoimella otteella -podcast on ollut niin onnistunut kokeilu, että sen tekemistä jatketaan. Olen innoissani, sillä pääsen taas tutustumaan kiinnostaviin tutkimusaiheisiin ja jututtamaan tutkijoita, vaikka työmäärä ja -tahti toisinaan kovalta tuntuukin. Erityisesti mieltäni lämmittivät ylikirjastonhoitaja ja Minna Niemi-Grundströmin kehut jaksosten toteutuksesta sekä tunnustautuminen podcastin vakiokuulijaksi.

”Avoimella otteella -podcast kytkee kiinnostavalla tavalla yliopistossa tehdyt mielenkiintoiset tutkimusaiheet avoimen julkaisemisen kysymyksiin”, Niemi-Grundström vastaa kysyessäni, miksi Helsingin yliopiston kirjastossa podcast nähdään arvokkaana lisänä kirjaston palveluihin. ”Podcast konkretisoi avoimen tutkimuksen hyötyjä ja haasteita ja edistää osaltaan tietoisuutta myös kirjaston avoimen tutkimuksen palveluista.” ♦

Kirjoittaja

ALEKSI PEURA

Helsingin yliopiston kirjasto
aleksi.peura@helsinki.fi

Juha Leppämäki

Kaukopalvelua ja aineistojen yhteiskäyttöä: IFLA ILDS -konferenssin kuulumiset

Maailman jälleen avauduttua kaukopalvelusta ja aineistojen yhteiskäytöstä kiinnostuneet pääsivät jälleen kokoontumaan IFLA ILDS -konferenssiin. Seitsemästoista konferenssi järjestettiin Dohassa, Qatarin kansalliskirjastossa 20.-22.9.2022. Konferenssin teemana oli aineistojen yhteiskäyttö pandemian aikana ja sen jälkeen.

Tavallisesti joka toinen vuosi järjestettävä IFLA:n Document Delivery and Resource Sharing -jaoston Interlending & Document Supply -kaukopalvelukonferenssi piti alun perin jo järjestää syksyllä 2021, mutta pandemian takia ajankohtaa siirrettiin kaksi kertaa. Konferenssi järjestettiin lopulta syyskuussa 2022. Teema oli kaukopalvelu ja resurssien jakaminen pandemian aikana eli Sharing to heal. Pandemian aikana etäkonferenssit ovat tulleet tutuksi, mutta eri maanosat yhdistävää kansainvälistä konferenssia on vaikea järjestää etänä jo pelkkien aikavyöhyke-erojen takia. Paikan päällä järjestettävään konferenssiin oli saapunut osallistujia sekä Lähi-Idän maista että

Aasiasta, Euroopasta ja Amerikasta. Toisaalta edelleen jatkuvan pandemian takia konferenssin osallistujamäärä jäi pienemmäksi kuin aiempina vuosina. Arvioisin paikalla olleen noin 50–60 osallistujaa. Oli hienoa päästä tutustumaan kansainvälisiin kollegoihin pitkittyneen etätöissä istumisen jälkeen.

Uusi kansalliskirjasto ja sen palvelut

Konferenssin tapahtumapaikkana toimi Qatarin kansalliskirjasto, joka sijaitsee Persianlahdella Qatarin pääkaupungissa Dohassa Education Cityssä. Qatarin paikallisen yliopiston lisäksi maassa toimii useiden yhdysvaltalaisen yliopistojen kampuksia, jotka ovat keskittyneet Education Cityn alueelle.

Qatarin kansalliskirjasto on valmistunut vuonna 2017 ja se on arkkitehtonisesti vaikuttava rakennus, joka muistuttaa avoimen kirjan muotoa. Kansalliskirjaston tilat ovat avarat ja valoisat. Kirjahyllyt on sijoitettu loivasti portaittain nouseville terasseille. Arkkitehdin ajatuksena on ollut, että tieto valaisee ihmisen elämää ja lukemalla ihminen voi kohota korkeammalle. Keskellä kirjastoa avautuu arkeologisia kaivauksia muistuttava näyttelytila, jossa esiteltiin muun muassa arabialais-islamilaisen kirjallisen sivistyksen vaiheita.

Uusi kirjasto on varustettu lainaus- ja palautusautomaateilla sekä palautuskirjojen lajittelujärjestelmällä, joka kuljettaa kirjat ylempien kerrosten hyllyalueille. Lisäksi Qatarin kansallis-

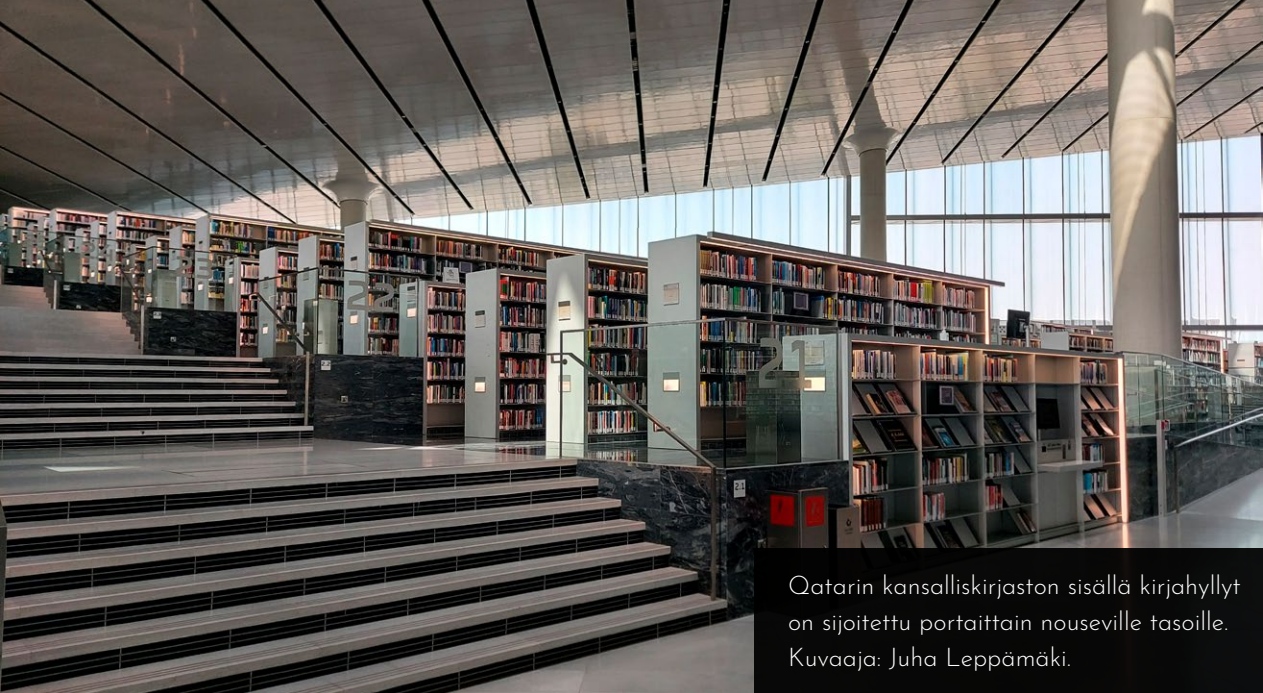
kirjastossa on kokous- ja harrastetiloja, kahvila sekä lasten kirjasto. Kansalliskirjasto tarjoaa Qatarissa toimiville yliopistoille palveluja, kuten kauko-palvelu ja avoimen tieteen palvelut. Kaiken kaikkiaan palvelut ovat monipuoliset ja sisältävät myös sellaisia palveluita, joita Suomessa on totuttu saamaan kaupunginkirjastoista tai yliopistokirjastoista.

Knowledge commons ja kaukopalvelu verkostoina

Konferenssi aloitettiin Stephen Wyberin keynote-puheella, jossa tarkasteltiin *knowledge commons* -käsitettä. Knowledge commonsilla tarkoitetaan yhteisessä käytössä olevan tiedon aluetta, jonka ylläpitäjinä ja edistäjinä kirjastoilla on tärkeä rooli. Edistämisen tapoja ovat aineistojen yhteiskäyttö, kuten kaukopalvelu ja controlled digital lending, open access ja toisaalta vaikuttaminen tekijänoikeuslainsäädäntöön.

Erialaisten saatavuutta rajoittavien raja-aitojen ylittäminen oli myös keskustelun aiheena. Peter Collins näki kaukopalvelun verkostoina, jotka yhdistävät kirjastoja ja kirjastonhoitajia ympäri maailmaa. Keskustelussa huomioitiin, että on maita ja alueita, jotka jäävät verkostojen ulkopuolelle, erityisesti globaalissa etelässä. Kaukopalvelun maksullisuus nähtiin sekinyhtenä raja-aitana. Voitaisiinko saavut-

Arkkitehdin ajatuksena on ollut, että tieto valaisee ihmisen elämää ja lukemalla ihminen voi kohota korkeammalle.

Qatarin kansalliskirjaston sisällä kirjahyllyt on sijoitettu portaittain nouseville tasoille. Kuvaaja: Juha Leppämäki.

taa yhdessä enemmän maksuttomalla aineistojen yhteiskäytöllä?

Esiteltiin paikallisia tutkimusprojekteja ja raportteja eri maiden kaukopalvelun tilanteesta tai kehittämisprojekteista. Siinä missä avoimeen saatavuuteen liittyvissä asioissa tunnutaan tekevän kaikkialla aika lailla samoja asioita, kaukopalvelussa on enemmän alueellisia ja paikallisia eroja: on erilaisia järjestelmiä ja käytäntöjä, jotka ehkä omalta osaltaan vaikuttavat edellä mainittujen raja-aitojen olemassaoloon.

Kansainvälisyys on kuitenkin olennainen osa kaukopalvelua. Tom Bruno Pennsylvanian yliopistosta esitteli International ILL Toolkit -palvelua. Tarkoituksena on luoda helppokäyttöinen palvelu, josta löytää kansainvälistä kaukopalvelua tarjoavien kirjastojen yhteystiedot, ja jonne on helppo lisätä oman kirjastonsa yhteystiedot. Käytännössä palvelu on taulukko, josta yhteystietojen lisäksi näkee, millä tavoilla kaukopalvelupyynnöitä otetaan

vastaan ja voiko maksuissa käyttää IFLA vouchereita.

Kaukopalvelu apuna kriisitilanteessa

Konferenssissa tarkasteltiin myös pandemian vaikutuksia kaukopalveluun ja avoimeen saatavuuteen. Erityisesti mieleen jäi Carla Chalhoubin ja Ibrahim Farahin esitys, joka käsitteli useiden samanaikaisten kriisien vaikutusta libanonilaisten kirjastojen toimintaan. Kyse oli pandemian, talouskriisin ja hyperinflaation sekä Beirutin sataman räjähdysen yhteisvaikutuksesta.

Talouskriisi on vaikeuttanut kirjastojen mahdollisuuksia hankkia aineistoja, mikä aiheuttaa kasvavaa kysyntää kaukopalvelulle. Toisaalta artikkelien maksaminen luottokortillakaan ei ole mahdollista valuuttamaksurajoitusten takia. Kaiken lisäksi Beirutin sataman räjähdys oli vaurioittanut fyysisesti jopa 20 kirjastoa. Apua oli löytynyt kustantajien pandemian ajaksi avaamista

e-aineistoista sekä RSCVD-palvelusta.

Uusia palveluita ja ratkaisuja

RSCVD (äännetään ”received”) on pandemian aikana luotu vapaaehtoisten kirjastojen matalan kynnyksen kaukopalveluverkosto, jossa artikkeleita on välitetty maksutta. Palvelu on toiminut yksinkertaisella periaatteella. Kirjasto on voinut jättää pyynnön palveluun, minkä jälkeen jokin vapaaehtoinen kirjaston kaukopalvelu on siihen tarttunut ja toimittanut pyydetyn aineiston. RSCVD:iä on edelleen kehitetty Hermes-hankkeen puitteissa, jossa mukana ovat olleet etenkin italialaiset, turkkilaiset ja libanonilaiset vapaaehtoiset.

Konferenssissa esiteltiin osana hanketta kehitettyä uutta avoimen lähdekoodin Talaria-kaukopalveluohjelmistoa, jonka on määrä valmistua vuonna 2023. Talaria tukee

sekä perinteistä kaukopalvelumallia, että RSCVD-tyyppisiä pyyntöjä.

Talaria tukee myös uusinta kaukopalvelun ISO 18626 -standardia. Kun oma kirjastoni on ottanut käyttöön ISO 18626 -standardia tukevan järjestelmän ja Airut-hankkeen puitteissakin on viime vuoden aikana haettu ISO 18626:ta tukevaa ratkaisua, oli hyvä kuulla, että ISO 18626 -standardia tukevia järjestelmiä tulee lisää. Tämä helpottaa tulevaisuudessa erilaisten järjestelmien välistä kommunikaatiota ja voi omalta osaltaan auttaa kaukopalveluverkostojen välisten raja-aitojen ylittämisessä.

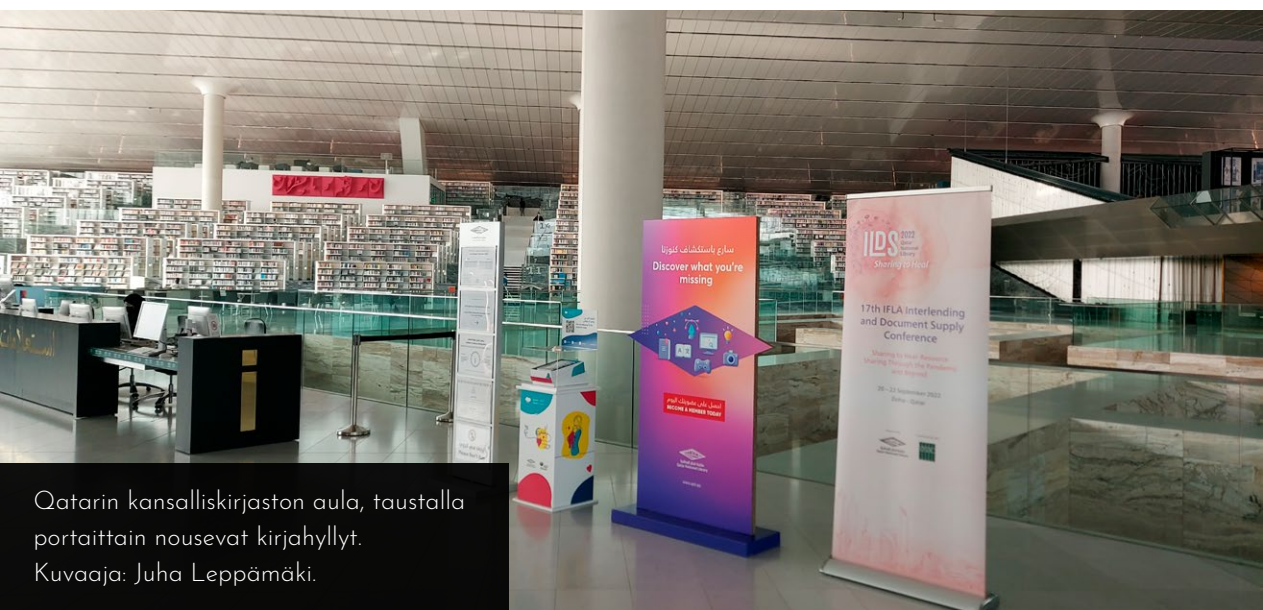
Konferenssin esitykset tallennettiin ja ne löytyvät konferenssin verkkosivuilta: <https://ilds.qnl.qa/index.html?pid=index&lang=en>

Matkaani konferenssiin tukivat Karl-Erik Henrikssonin rahasto sekä Suomen kirjastosäätiö. ❖

Kirjoittaja

JUHA LEPPÄMÄKI

Helsingin yliopiston kirjasto
juha.leppamaki@helsinki.fi

Qatarin kansalliskirjaston aula, taustalla portaittain nousevat kirjahyllyt.
Kuvaaja: Juha Leppämäki.

Petri Fills, Mika Holopainen ja Minna Marjamaa

KUINKA SIGNUM TOIMII VERKKOLEHTENÄ? Ensimmäisen vuoden tilastotarkastelu

Signum siirtyi pääosin verkkoon ja lakkasi tulemas-
ta kotiin kannettuna vuonna 2022. Samana vuonna
otettiin käyttöön lehden uutiskirje. Toimiiko seuran
lehti verkkolehtenä vai kaikkosivatko lukijat ja jäse-
net muutoksen myötä? Tilastojen perusteella muutos
vaikuttaa lupaavalta.

Kevään 2021 Signumin lukijaky-
selyssä (Lahikainen & Ala-Kyy-
ny 2022) stks:n jäsenet pitivät
lehteä tärkeänä, mutta sen julkaisu-
muotoa ei nähty keskeisenä asiana.
Yli puolet vastaajista oli sitä mieltä,
että lehden saaminen kotiin kannet-
tuna ei ollut niin tärkeää. Lähes 90 %
vastaajista koki, että lehden muuttu-
minen elektroniseksi vaikuttaa joko
myönteisesti tai ei vaikuta mitenkään
halukkuuteen pysyä seuran jäsenenä.

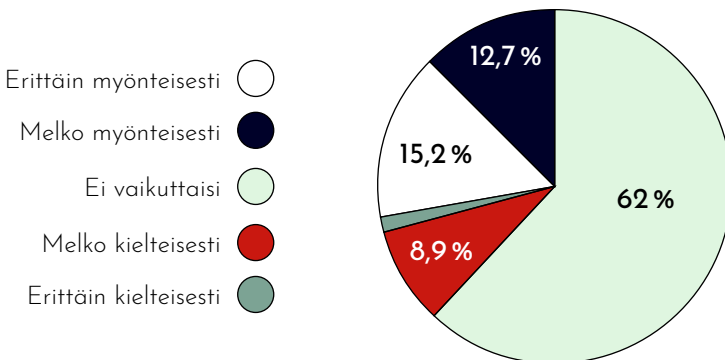
Kyselyn tulosten perusteella stks:n
hallitus päätti kokeilla siirtymistä elekt-

roniseen julkaisumuotoon. Samaan ai-
kaan painatus- ja postituskulut olivat
nousseet huomattavasti. Vuonna 2022
Signum ilmestyi verkkolehtenä, lisäksi
yksi numero myös painettuna.

Signumia on julkaistu syksystä
2016 alkaen Tieteellisten Seurain Val-
tuuskunnan ylläpitämällä Open Jour-
nal System -alustalla. Tämä tarkoitti
viime kevääseen asti lehden julkaise-
mista viivästetysti verkossa, siis pai-
netun numeron julkaisemisen jälkeen.

Vuonna 2022 lehti siirtyi välit-
tömästi avoimeksi verkkolehdeksi.

Mikäli Signum olisi elektroninen
lehti, miten se vaikuttaisi haluusi
pysyä seuran jäsenenä?

Samalla verkkolehti muuttui moniväriiseksi, sillä painatuskuluista aiheutunutta rajoitusta vain yhden värin käyttöön ei enää ollut. Muilta osin lehdessä ei toteutettu suurempia muutoksia. Sisällöllisesti tavoitteena oli edelleen tarjota tietoa monipuolisesti erilaisista tieteellisiin kirjastoihin liittyvistä aiheista. Myös artikkeleiden laajuus ja määrä kussakin numerossa säilyivät jokseenkin entisellään.

Miten tutustua tilastoihin?

Verkkolehden tilastojen tarkastelussa on hyvä huomioida, että lehteen tulee lukijoita ainakin neljää kautta:

- suoraan hakukoneiden kautta PDF-tiedostoon
- pysyvien tunnisteiden kautta artikkelin tietueeseen (Signumissa DOI)
- lehden etusivulle osoitteen tai uutiskirjeen kautta
- lehden arkiston kautta selaamaan lehden vanhoja numeroita.

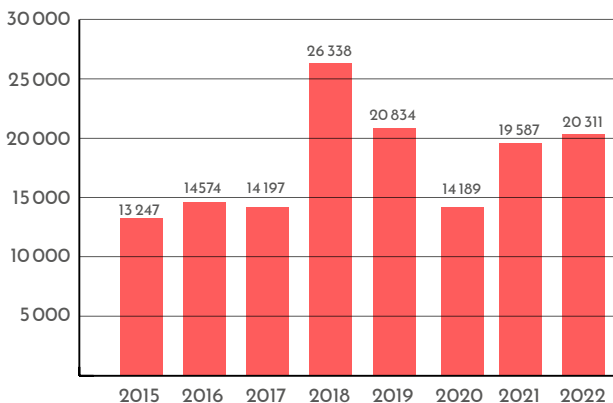
Näistä kaksi jälkimmäistä tapaa korvaavat ehkä perinteistä painetun lehden lukemistapaa. Kaksi ensimmäistä taas liittyvät pikemminkin siihen, kuinka kiinnostava itse artikkeli on tai kuinka hyvin lehti ja artikkeli on hakukoneop-

timoitu ja kuvaavat verkkotiedonhaakuun liittyvää tiedonhakatapaa tai lähdeviitteiden perusteella artikkeleiden etsimistä.

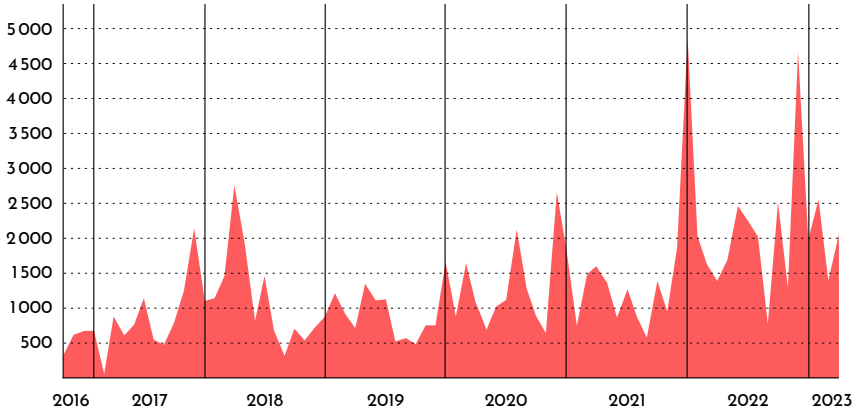
Signumin Open Journal System kerää [COUNTER-standardin](#) mukaisia tilastoja, jotka koskevat kokotekstien latausmääriä sekä artikkelin abstraktisivujen katselukertoja. Käyttöliittymän kautta saa tilastoja sekä artikkelien lataamisesta että kävijätilastoja. Signumissa ei ole käytetty Google Analytics -palvelua.

Kävijämäärät

Aloitetaan tarkastelu artikkelien PDF-tiedostojen latausmääriin tutustumisella. PDF-tiedostojen latausmäärät kertovat ehkä parhaiten siitä, kuinka paljon juttuja todellisuudessa luetaan. Kun tarkastellaan lehden artikkeleiden PDF-tiedostojen latausmääriä, voidaan havaita, että suurimmat kävijämäärät ovat olleet vuosina 2018, 2019 ja 2022; vuosi 2018 on ollut ennätysvuosi. Tässä voidaan havaita, että artikkelien tiedostojen latausmäärät eivät ole kasvaneet erityisemmin vuoden 2022 myötä lehden siirtyessä verkkoon.

Kaavio 1. Artikkelien PDF-tiedostojen latausmäärät vuosina 2015–2022.

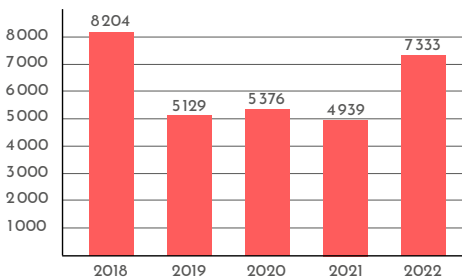

Kaavio 2. Abstraktien katselumäärät syyskuu 2016 - helmikuu 2023.

Artikkelien abstraktien katselumäärät

Tutustutaan seuraavaksi artikkeleiden abstraktien katselumääriin. Syyskuusta 2016 alkaen abstraktien katselumäärät ovat olleet melko tasaisia, lehden ilmestymisen yhteydessä näkyy aina piikki kävijöissä.

Loppuvuodesta 2021 abstraktien katselumäärät nousevat kuitenkin huomattavasti: joulukuussa 2021 on kävijäennätys, 4 856 abstraktin katselua. Jos verrataan edellisiin kävijäpiikkeihin vuoden 2018 helmikuulta 2 752 abstraktin katselua ja vuoden 2020 lokakuulta 2 661 katselua, tämä on suuri muutos.

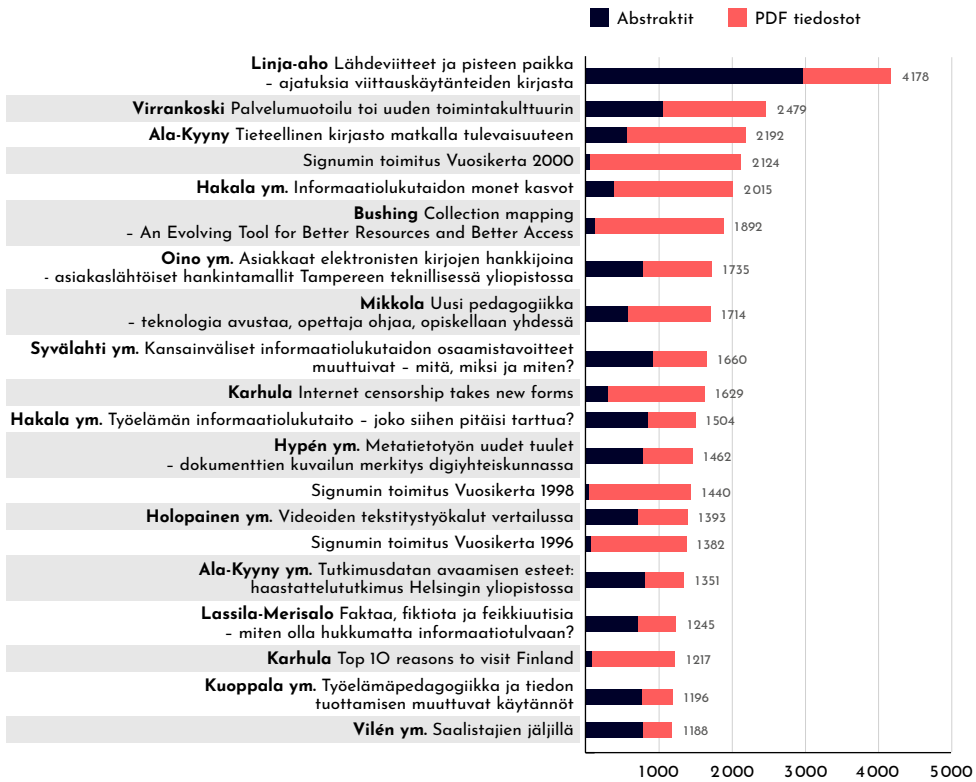

Kaavio 3. Lehden sisällysluettelojen katselukerrat vuosina 2018-2022.

Vuonna 2022 jokaisen lehden uuden numeron julkaisun yhteydessä näkyy edellisvuosiin verrattuna korkeampi abstraktien katselupiikki: huhtikuussa 1/22-numeron abstraktia katseltiin 2 472 kertaa, elokuussa numeroa 2/2022 2 498 kertaa, lokakuussa numeroa 3/2022 2 022 kertaa sekä joulukuussa numeroa 4/2022 2 557 kertaa. Vuoden viimeinen numero ilmestyi myös painettuna ja lähetettiin jäsenille, joten tämä saattoi vähentää artikkelien abstraktien katselua.

Sisällysluettelon katselukerrat

Sisällysluettelon katselukertojen määrien vertailu kertoo ehkä paremmin siitä, kuinka lehden siirtyminen verkkoon näkyy tilastoissa. Aikaisempi paperilehden selailu voisi verkossa tapahtua lehden numeron sisällysluettelon katseluisena. Voimme havaita, että sama tendenssi näkyy myös aikaisemmissa tarkasteluissamme: vuosina 2018 ja 2022 on ollut eniten kävijöitä.

Kaavio 4. Suosituimmat artikkelit vuosina 2014-2022.

Miksi vuosi 2018 dominoi tilastoissa? Suosituimmat artikkelit

Miksi vuosi 2018 on ollut tilastollisesti niin suosittu vuosi? Vuonna 2018 lehdessä tapahtui ulkoasun uudistus: graafikko Petri Fills aloitti lehden taittamisen ja kuvitusten teon. Näin luettavuus parani huomattavasti ja tämä toi lisää lukijoita. Uusi ulkoasu otettiin käyttöön numeroon 3-4/2018 ja juuri tämä numero on saanut aikaan ennätyselliset kävijä- ja latausmäärät.

Lehden sisältö vaikuttaa totta kai myös siihen, kuinka paljon lehteä lue-

taan. Monet lukijat tulevat suoraan hakukoneiden kautta itse tiedostoon. Vuonna 2018 julkaistiin kaikkien aikojen suosituin artikkeli, Vesa Linja-ahon viittauskäytänteitä käsitellyt juttu. Huomattavaa on, että suositut hakuaiheet usein nostavat julkaisujen suosituimmuutta suhteessa muihin julkaisuihin, tämän on usein havaittu ilmiö julkaisuarkistoissa. Lisäksi vaikkapa Linja-ahon artikkelia on voitu käyttää opetusmateriaalina jollain kursilla, mikä osaltaan selittäisi sen suosiota. Alla lista lehden suosituimmista jutuista vuodesta 2014 vuoteen 2022.

Lehden pääsivun katselukerrat ja uutiskirje

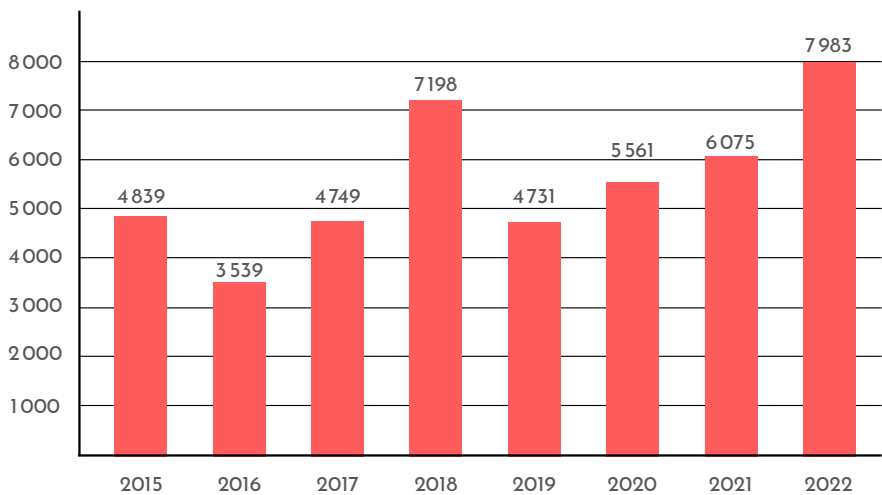
Signummin uutiskirje otettiin käyttöön huhtikuussa vuonna 2022, numeron 1/2022 yhteydessä. Kun uusi lehti ilmestyy, siitä tulee seuran jäsenille uutiskirje, josta on linkki uusimpaan numeroon. Lehden uusin numero näkyy alustalla aina lehden etusivulla. Toisaalta myös ne, jotka haluavat katsella uusinta lehteä muutenkin kuin uutiskirjeen kautta, selaavat uusinta lehteä alustalla nimenomaan lehden etusivun kautta journal.fi/signum.

Näistä syistä voi päätellä, että lehden muuttuminen verkkolehdeksi ja uutiskirjeen käyttöönotto näkyisi tilastoissa parhaiten lehden pääsivun katselukertojen määrissä. Ja toden totta: Pääsivun tarkastelumäärissä vuosi 2022 on ollut ennätysvuosi, yhteensä 7 983 katselukertaa.

Kannattaako lehden julkaisemista jatkaa verkossa?

Lehteä on julkaistu pääosin verkossa nyt vuoden ajan ja samoin uutiskirje on ilmestynyt vuoden 2022 lehtien tiedottamiskanavana. Tässä vaiheessa on melko aikaista arvioida tilastojen perusteella, onko muutos ollut toimiva. Lehden pääsivun katselukertojen määrän huomattava kasvu edellisvuoteen verrattuna on rohkaisevaa tietoa: se voisi parhaimmillaan kertoa siitä, että uutiskirjeen käyttöönotto on nostanut jossain määrin kävijälukuja ja että painetun lehden lukijat ovat löytäneet myös verkkoon.

Lehden lukijamääriä ei kuitenkaan saada nousemaan, ellei lehden sisältöä koeta kiinnostavana ja hyödyllisenä. Oma kysymyksensä on verkkolehteen siirtymisen vaikutus seuran jäsenmäärään. Alussa mainitun vuoden 2021

Kaavio 5. Lehden pääsivun katselukerrat vuosina 2015–2022.

jäsenkyselyn perusteella valtaosa jäsenistä ei tuolloin pitänyt verkkolehden siirtymistä kielteisenä tai syynä irtisanoa jäsenyyttä. Onko tilanne sitten muuttunut? Sitä on tarkoitus selvittää uudella jäsenkyselyllä kulu-
luvan vuoden aikana.

STKS:n jäsenmäärän laskuun viime vuosina on vaikuttanut muun muassa monien seuran aktiivijäsen-
senten siirtyminen eläkkeelle. Sekä seuran että lehden kannalta on tärkeää suunnata katse nuorempiin ikäluokkiin. Etenkin kirjastoalan ja informaatiotutkimuksen opiskelijoiden saaminen aktiivisemmin mukaan – niin lukijoina, kirjoittajina kuin seuran toimintaan eri tavoin osallistuvina – voisi olla yksi tärkeimpiä tavoitteita tuleville vuosille. ♦

Lähteet:

- FILLS, P. (2019). Ajatuksille tila hengittää – Signumin ulkoasu-uudistuksen taustoja. *Signum*, 52(1), 26–27. <https://doi.org/10.25033/sig.80316>
- LAHIKAINEN, J. (2018). Pääkirjoitus: 50 vuotta täyttävä Signum on uudistunut. *Signum*, 51(3–4), 3. <https://doi.org/10.25033/sig.77229>
- LAHIKAINEN, J., & ALA-KYYNY, J. (2022). Jäsenistö kertoi näkemyksensä Signumista – verkkojulkaisua kokeillaan vuonna 2022. *Signum*, 54(4), 4–8. <https://doi.org/10.25033/sig.113610>

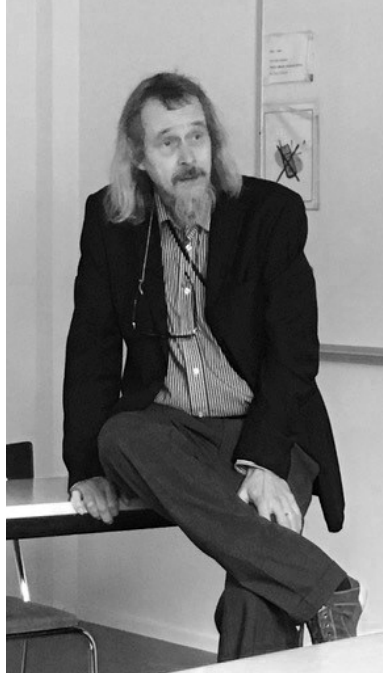
Kirjoittajat

PETRI FILLS
mail@petrifills.com

MIKA HOLOPAINEN
Helsingin yliopisto
mika.holopainen@helsinki.fi

MINNA MARJAMAA
Laurea-ammattikorkeakoulu
minna.marjamaa@laurea.fi

VESA SUOMINEN IN MEMORIAM

14.1.1954–1.1.2023

Oulun yliopiston yliopistonlehtori ja dosentti Vesa Suominen kuoli 1. 1. 2023 ankaran taudin murtamana. Vesa oli kuollessaan 68-vuotias.

Vesa Suominen oli syntynyt Kajaanissa 1954. Päästyään ylioppilaaksi Kajaanin maineikkaasta lyseosta Vesa opiskeli kirjastotiedettä ja informatiikkaa sekä filosofiaa Tampereen yliopistossa. Hän tarkasteli gradussaan luokitusta ja filosofian laudaturtyössään René Descartesin ajattelua ja valmistui yhteiskuntatieteiden maisteriksi 1983. Tämän jälkeen Vesa työskenteli Kajaanin kaupunginkirjastossa ja Oulun yliopiston Kajaanin opettajankoulutuslaitoksen kirjastossa. Jälkimmäisessä hänet muistettiin luokituksesta

kiinnostuneena työntekijänä sekä kirjastofilosofiaan ja dokumentteihin kohdistuneista pohdiskeluista.

Vuonna 1987 Vesa kutsuttiin suunnittelijaksi työryhmään, joka valmisti kirjastotieteen ja informatiikan koulutusta Oulun yliopistossa. Näin sai alkunsa pitkä yhteistyömme, jonka aikana Vesa osoittautui uutteraksi, innostuneeksi ja huumorintajuiseksi kollegaksi. Vesalla oli suunnittelijan tehtävään hyvät edellytykset, minkä hän osoitti muun muassa artikkelissaan *Kirjastonhoitajakoulutus ja kirjastoteoreettinen oppiaine ja tutkimusala* Kirjastotiede ja informatiikka -lehdessä vuonna 1986.

Kun kirjastoalan vakinainen koulutus alkoi Oulun yliopistossa syk-

syllä 1988, Vesa oli ohellani toinen oppiaineen opettajista. Opintojensa ja julkaisujensa ansiosta hän oli hyvin valmistautunut tehtävään; samana vuonna hän suoritti yhteiskuntatieteiden lisensiaatin tutkinnon Tampereen yliopistossa.

Vesan opetus antoi opiskelijoille näytteen akateemisen tason vaativuudesta. Eräs hänen luentojaan kuunnelleista toteaa:

”Luennoitsijana Vesa ei päästänyt kuulijaa ihan helpolla. Hänelle tyypilliset pitkät ajatusketjut edellyttivät opiskelijalta kärsivällisyyttä, mutta palkitsivat tarkkaavaisen kuulijan lopulta selväpiirteisellä synteessillä ja filosofisilla oivalluksilla. Vesa oli humaani ihminen ja opettaja, jolla oli aina aikaa opiskelijoille, ja hän oli aina kannustava ja positiivinen.”

Vesa nimitettiin kirjastotieteen ja informatiikan lehtoriksi kesäkuussa 1989. Hänen opetusalakseen muodostui tiedon tallennus ja kuvailu, tiedon tuotanto ja kokoelmat sekä kirjasto- ja dokumentaatioteoria ja -filosofia.

Pertti Vakkarin ja Kalervo Järvelinin artikkeli *Kirjastotiede ja informatiikka – tiedon hankinnan tiede* vuonna 1988 sai aikaan, että kirjastoja ryhdyttiin tarkastelemaan vain yhtenä informaation välityksen kanavana ja oppiaineen nimi muuttui informaatiotutkimukseksi. Pidin tällaista oppiaineen sisällön ja nimen muutosta perusteltuna. Vesa Suominen vastusti nimen muuttamista informaatiotutkimukseksi, vaikka ei pitänyt myöskään nimestä kirjastotiede

ja informatiikka. Hänen mielestään sopiva vaihtoehto olisi ollut dokumentalistiikka. Vesan lukuisissa kirjoituksissa, jotka käsittelivät oppiaineen nimeä ja sisältöä, oli kyllä monia teräviä ja oikeutettuja huomautuksia.

Lehtorina Vesa osallistui oppiaineen kehittämiseen ja oli mukana, kun oppiaineen tutkimus ja opetus suunnattiin vuosituhaten alussa informaatiolukutaidon tutkimukseen ja opetukseen painottaen terveystietoa ja siihen liittyvää käyttäytymistä ja käytäntöjä. Myös täydennyskoulutuksen ja muiden kurssien opettajana Vesa tuli monille tutuksi.

Vesan tutkimustyö keskittyi tiedon järjestämiseen ja strukturalistiseen merkkiteoriaan. Hänen julkaisunsa näiltä aloilta osoittavat suurta oppineisuutta ja syvällistä ajattelua ja vaativat siksi lukijaltaan paljon. Kansainvälistä huomiota sai Vesan kirjastoajattelun synteesi *About and on behalf of scriptum est* (2016). Suomeksi Vesa oli esittänyt samoja tradition ja kirjallisuuden merkitystä korostavia ajatuksia jo kirjassa *Pieni kirjastofilosofia* (2001). Kotimaassa laajavaikutteisoin Vesan julkaisuista lienee kuitenkin Jarmo Saartin ja Pirjo Tuomen kanssa kirjoitettu selkeä oppikirja *Bibliografinen valvonta: Johdatus luetteloinnin ja sisällönkuvailun menetelmiin* (2009), jonka Vesa toimitti julkaisukuntoon. Vesan viime vuosien artikkelijulkaisut käsittelivät muun muassa kirjastonhoidon varhaista teoreetikka Gabriel Naudéta ja tieteennetodologia kysymyksiä.

Vesasta tuli ensimmäinen Oulun yliopistossa informaatiotutkimuksessa väitellyt vuonna 1997 julkaisullaan *Filling empty space: A treatise on semiotic structures in information retrieval, in documentation, and in related research*. Vuonna 2017 Oulun yliopisto nimitti Vesan dosentiksi, jonka alaksi määriteltiin *Dokumentaatio ja kirjasto yhteiskunnassa ja kulttuurissa*. Vesa jäi samana vuonna eläkkeelle lehtorin virasta ja muutti vaimonsa Pirjo Tuomen kanssa Oulusta Janakkalan Turenkiin. Kotiseurakuntansa keskiaikaisessa kirkossa Vesa siunattiin viimeiseen lepoon tammikuun lopussa. Siunauspuheen pitäjä luonnehti häntä muun muassa seuraavin osuin sanoin: ”Älykäs keskustelija, kirjoittaja, maailmanparantaja, toisina-jattelija, instituutioiden tuulettaja”. ❖

VESA KAUTTO
vesakautto@kolumbus.fi

Kirjoittaja oli Vesa Suomen työtoveri
Oulun yliopistossa 1988–98.

AINEISTOT AVOIMIKSI YHTEISKUNTATIEETEISSÄ - MUTTA MISTÄ KÄYTTÄJÄT?

Yhteiskuntatieteellisillä aloilla on pitkät perinteet aineistojen uudelleen käytölle tutkimuksessa. Esimerkiksi Maailmanpankin ja OECD tarjoamia tilastoaineistoja on hyödynnetty vuosikymmeniä tutkimuksessa. Tutkimuksen digitalisoituminen ja vaatimus tieteen avoimuudesta ovat mahdollistaneet aineistojen jakamisen organisaatioiden ohella myös yksittäisille tutkijoille. Tänä päivänä tutkijoiden tallentamien aineistojen voisi olettaa muodostavan valtaosan tutkimusdattojen säilyttämiseen ja jakamiseen erikoistuneiden arkistojen sisällöstä.

Tampereen yliopiston yhteydessä toimivaan Yhteiskuntatieteelliseen tietoarkistoon on tallennettu vuodesta 1999 lähtien yhteensä noin 1700 tutkimusaineistoa, joista yli 80 prosenttia on yhteiskuntatieteille tyypillisiä kysely- ja tilastoaineistoja. Suomalaisen data-arkiston kaltaisia yhteiskuntatieteisiin keskittyneitä arkistoja on ympäri Eurooppaa (ks. CESSDA). Yksi esimerkki on Sveitsissä Lausannen yliopiston yhteydessä toimiva FORSbase.

Molempien arkistojen käyttötilastot osoittavat vuosittain kasvavia aineistojen latausmääriä. Kuitenkin tarkempi tarkastelu paljastaa, että merkittävä osa latauksista keskittyy vain pienelle osalle aineistoja. Esimerkiksi Sveitsissä 40 prosenttia latauksista kohdistui kymmenelle ladatuimmalle aineistolle. Nämä aineistot ovat tyypillisesti vakiintuneiden instituutioiden kerää-

miä karttavia pitkäikäisaineistoja, kuten European Social Survey.

Aineistojen käyttäjien profiilit paljastavat opiskelijoiden muodostavan suurimman käyttäjäryhmän sekä Suomessa että Sveitsissä. Sveitsiläinen aineisto myös osoittaa, että tutkimuskäyttöön ladatuista aineistoista vain noin viidennes ladataan julkaisua ajatellen. Vielä onkin epäselvää, mitä kaikkea aineistojen uudelleenkäyttö voi lopulta tarkoittaa.

Näiden tietojen pohjalta herää kysymys, löytääkö yksittäiseen tutkimushankkeeseen kerätty aineisto arkistosta käyttäjää ja voidaanko kaikkia aineistoja lopulta hyödyntää tutkimuksessa? Tietoarkiston tilastojen perusteella suurin osa aineistosta ladataan kuitenkin ainakin kerran. Tästä huolimatta aineistojen käyttö näyttää noudattelevan samaa logiikkaa julkaisujen jatkokäytön kanssa; viittaukset kasaantuvat pienelle joukolle julkaisuja ja tekijän tunnettuus lisää käyttöä.

Toisaalta tutkimusaineistojen laajempi uudelleen käyttö yhteiskuntatieteissä saattaa vaatia perustavanlaatuista muutosta tieteenalalle ominaiselle tavalle tuottaa uutta tietoa. Jo kerätty tieto saattaa odottaa löytäjänsä. Tilanne herättää informaatiotutkimuksen perinteistään perinteisemmän kysymyksen; miten saadaan oikea tieto oikealle käyttäjälle? Kirjastoilla, jos kenellä on tähän tehtävään asiantuntemusta annettava. ♦

ELINA LATE

Kirjoittaja toimii Tampereen yliopiston Informaatioteknologian ja viestinnän tiedekunnassa yliopistotutkijana. Tällä hetkellä hän työskentelee Suomen Akatemian rahoittamassa ImAccess projektissa, jossa tutkitaan avointen kuva-aineistojen käyttöä tutkimusaineistona.

Tieteellisen julkaisemisen kokonaiskustannukset julkaistu

Ensimmäinen kansallinen selvitys avoimen julkaisemisen kokonaiskustannuksista valmistui joulukuussa. Vuotta 2021 koskevat kustannukset on koottu Tiedejatutkimus.fi -sivustolle (https://www.tiedejatutkimus.fi/fi/science-innovation-policy/open-science-and-research-indicators/indicators_content_4), jossa niitä voi tarkastella eri rajauksilla. Tieteellisen julkaisemisen kokonaiskustannukset organisaatioille toissavuonna olivat yhteensä 43,5 miljoonaa euroa. Tästä puolet (49 %) käytettiin transformatiivisiin lehtisopimuksiin, joissa tilausmaksuihin sisältyy open access -julkaiseminen. Avoimen julkaisemisen kirjoittajamaksujen (APC, article processing charge; BPC, book processing charge) osuus kokonaiskustannuksista oli 10 prosenttia. Selvitys kokonaiskustannuksista tehtiin avoimen tieteen seurannan yhteydessä.

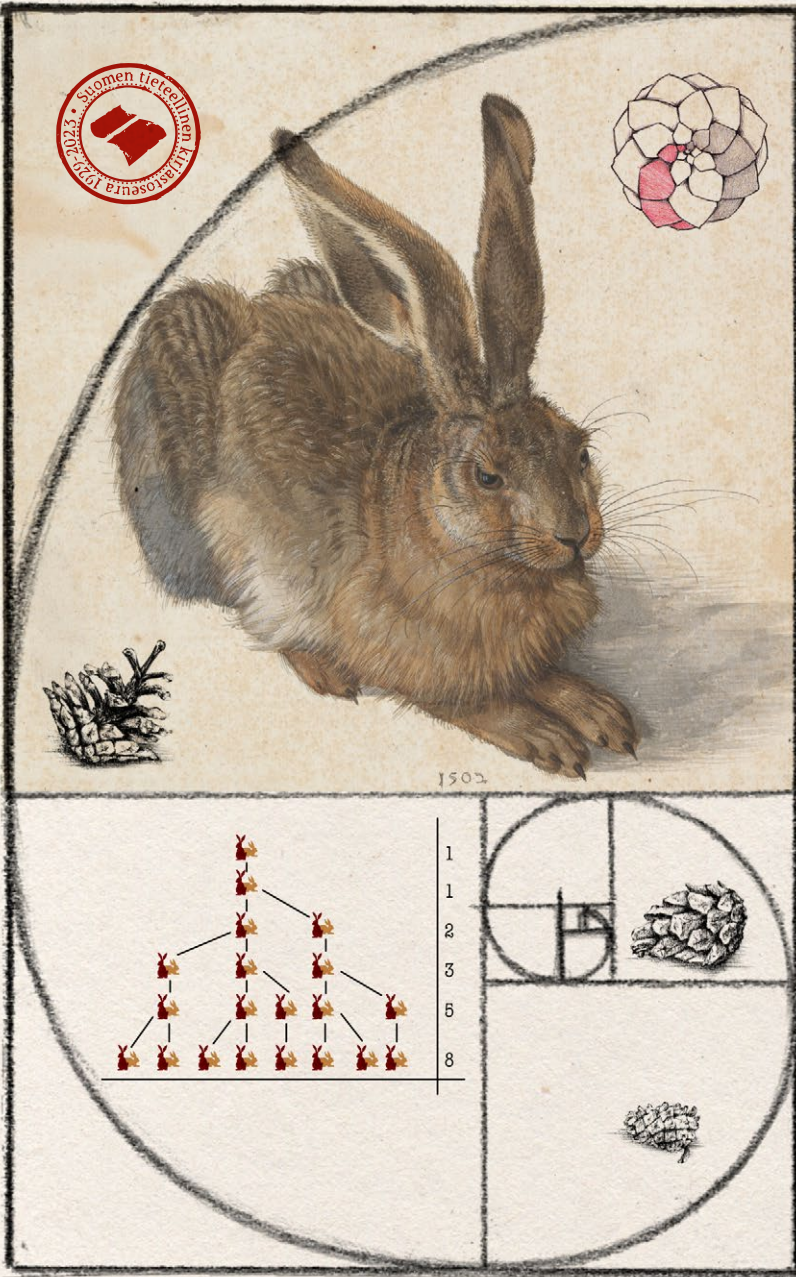
Elektra, Peri+ ja Juuli poistuiivat käytöstä

Suomalaisen tietoyhteiskunnan pioneerihankkeisiin 1990-luvulla lukeutunut Kansalliskirjaston ja Kopioston Elektra-lehtipalvelu (<https://elektra.helsinki.fi/>) poistui käytössä vuodenvaihteessa. Elektran myötä käytöstä poistui myös lehtien takautuvia vuosikertoja sisältävä Peri+-palvelu, jonka digitoitut aineistot säilyvät osana digi.kansalliskirjasto.fi-palvelua. Vuonna 1996 alkunsa saaneessa Elektra-kokoelmassa oli yli 40 000 kotimaista tieteellistä artikkelia, joita ladattiin enimmillään yli 140 000 kertaa vuodessa. Suuri osa maksullisen Elektran lehdistä on siirtynyt Tieteellisten seurain valtuuskunnan ylläpitämään avoimen julkaisemisen Journal.fi-palveluun, mutta läheskään kaikkien lehtien vanhempia aineistoja ei sinne ole viety. Marraskuun lopussa tiensä päähän tuli myös korkeakoulujen ja tutkimuslaitosten julkaisutietoja yhteen koonnuttu Juuli-julkaisuportaali. Vuonna 2013 aloittaneen Juulin korvaaja on vuonna 2020 käyttöön otettu Tiedejatutkimus.fi-palvelu.

Finna juhlii kymmenvuotista taivaltaan, Melinda juhli jo

Museoiden, kirjastojen ja arkistojen aineistoja yhteen kokoava Finna (<https://www.finna.fi/>) täyttää tänä vuonna kymmenen vuotta. Juhlavuoden teemana on ”10 vuotta löytöretkiä”, ja sitä vietetään muun muassa erilaisten sometempausten merkeissä: huhtikuussa on tempaisevat arkistot ja museot, kesäkuussa yleiset kirjastot ja lokakuussa korkeakoulu- ja erikoiskirjastot. Vuonna 2013 aloittaneessa Finnassa on tällä hetkellä 35 korkeakoulun tutkimuskirjallisuutta, artikkeleita ja opinnäytteitä sekä 13 erikoiskirjaston kirjallisuutta, tutkimusta ja kuva-aineistoja – sekä lisäksi yleisten kirjastojen aineistot. Metatietovaranto Melinda juhli omaa kymmenvuotista taivaltaan jo viime vuonna. Paikkansa kuvailutyön ytimessä otaneen Melindan tiimoilta järjestettiin marraskuussa juhlawebinaari ja työpaja: Yhteistä metatietoa rakentaen -webinaarin osallistui yli 300 henkeä ja Yhteistyöllä parempaa metatietoa -työpajaan yli 200 henkeä. (Lähteet: Finna, Kansalliskirjasto)

1 1 2 3 5 8 13 21 34

*I am among those who think
that science has great beauty.*

—Marie Curie